

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Národní hospodářství

ANALÝZA VLIVU ZEMĚDĚLSTVÍ NA
EKONOMIKU ČR V LETECH 2010 – 2014

bakalářská práce

Autor: Matěj Škrabánek

Vedoucí práce: PhDr. Jan Šlajs, LL. M.

Rok: 2016

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Matěj Škrabánek

V Praze, dne 5. 1. 2016

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu mé práce PhDr. Janu Šlajsovi, LL.M. za odborné vedení práce, vstřícný přístup a cenné rady, které mi pomohly práci zkompletovat.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatel : **Matěj Škrabánek**

Studijní program: **Ekonomie a hospodářská správa**

Obor: **Národní hospodářství**

Název tématu: **Analýza vlivu zemědělství na národní hospodářství ČR v letech 2010 – 2014**

Zásady pro vypracování:

1. Cílem práce je analýza vlivu zemědělství na národní hospodářství ČR, jeho dopad na hrubý domácí produkt, přidružená odvětví a zaměstnanost ve sledovaném období let 2010 – 2014. Bakalářská práce se bude zaměřovat také na vliv mezinárodní sankce proti Rusku a následných hospodářských opatření Ruské federace vůči státům Evropské unie na české zemědělství. Práce zpracuje kritický pohled na sledovanou problematiku v širším kontextu, tak aby v závěru práce mohlo být zodpovědně odpovězeno na testovanou hypotézu.
2. V teoretické části bude shrnuta metodika výpočtu HDP a souvisejících ukazatelů, ze kterých bude celá analýza vycházet. Dále bude popsán a proveden exkurz do aktuálního stavu zemědělského sektoru a jeho struktura. Teoretická část práce bude pracovat také s datovou základnou sledovaného období zejména s daty statistickými. A to jak z Českého statistického úřadu, tak ze systému FADN. Systém FADN je hlavním a prakticky jediným zdrojem informací Evropské komise o reálné ekonomické situaci zemědělských podniků.
3. V praktické části bude provedena komparativní analýza údajů uvedených v teoretické části. Jedním z dílčích cílů bakalářské práce bude určení trendu ve vývoji zemědělství v průběhu let, vlivu sankcí EU vůči Rusku na tento vývoj. Práce nebude zpracována izolovaně, ale bude zohledněno aktuálního dění a jeho dopad na národní zemědělství.
4. Hypotéza, kterou budu v práci testovat je: "Zavedením mezinárodní sankce proti Rusku a jeho odvetné sankce nedošlo ke snížení vlivu zemědělství na českou ekonomiku ani ke snížení jeho významnosti."

Rozsah práce: 45

Seznam odborné literatury:

1. ALCARO, R., West-Russia Relations in Light of the Ukraine Crisis, Istituto Affari Internazionali (IAI), Roma 2015, Edizioni Nuova Cultura – Roma, ISBN: 9788868124649
2. BAŠEK, V. České zemědělství šest let po vstupu do Evropské unie = Czech agriculture six years after EU accession. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2010. ISBN 978-80-86671-81-9
3. DOUCHA, T. – ŠLAJS, J. Situation in the Czech agriculture after 9 years of EU accession – a research position to strategic challenges for a future policy after 2013. In KOWALSKI, A. – WIGIER, M. – DUDEK, M. (ed.). The new solutions of the CAP 2013+ to the challenges of the EU member states agriculture. Warszawa: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy, 2013, s. 56–69. ISBN 978-83-7658-426-3. URL: <http://ierigz.waw.pl/publikacje/raporty-programu-wieloletniego-2011-2014/1385550891>
4. POHLOVÁ, K., Ročenka agrárního zahraničního obchodu (AZO) ČR za rok 2013, Praha: ÚZEI, 2014, ISBN 978-80-7271-211-3
5. TLUSTÝ, V. – LOUŽEK, M. (ed.). Budoucnost českého zemědělství : sborník textů. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2003
6. ZÁHLAVA, F. Ekonomické vztahy a výkonnost zemědělství. Praha: Ekonomický ústav ČSAV, 1989. ISBN 80-7006-025-5.

Datum zadání bakalářské práce: říjen 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: prosinec 2015

Matěj Škrabánek

Řešitel

PhDr. Jan Šlajš, LL.M.

Vedoucí práce

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.

Vedoucí ústavu

doc. Ing. Miroslav Ševčík, CSc.

Děkan NF VŠE

Abstrakt

Tématem práce je analýza vlivu zemědělství na českou ekonomiku v souvislosti s mezinárodními sankcemi proti Ruské federaci a jejím odvetným embargem na dovoz potravin. Teoretická část definuje současný stav českého zemědělství a hlavní změny po vstupu České republiky do EU. Dále je popsán vývoj tzv. ukrajinské krize a podoba mezinárodních sankcí zavedených během konfliktu. Nechybí definice základních pojmů a metodologie k praktické části. Ta se pak zabývá samotnou komparační analýzou ukazatelů, jako je podíl na HDP, vývoj cen zemědělských výrobců, zaměstnanosti, mezd a ekonomické výsledky sektoru v letech 2010 – 2014 (podle dostupnosti dat je u některých ukazatelů zahrnuta i část roku 2015). Práce dochází k verifikaci hypotézy, přičemž klasifikuje postavení zemědělství v národním hospodářství v posledních letech.

Klíčová slova: zemědělství, krize na Ukrajině, mezinárodní sankce, hrubý domácí produkt, Česká republika, Evropská unie

Abstract

This thesis deals with the analysis of the impact agriculture has on the Czech economy in the context of Ukraine crisis and international sanctions against the Russian Federation and its embargo on food imports from the EU. Theoretical part of the thesis defines the current status agriculture has in the Czech economy and the main changes that came with Czech Republic joining the EU. The theoretical part also describes main events of the Ukraine crisis and specifications of the sanctions imposed during the conflict. First part of the thesis also includes methodology of the indicators necessary for the practical research and basic terms are defined. The practical part deals with comparative analysis of indicators such as GDP, agricultural producer prices, employment and wage development and economic results in agriculture in the period 2010 – 2014 (in the case of data availability, part of the year 2015 is included). Thesis leads to verification of the hypothesis and classifies the status of agriculture in Czech economy during last years.

Key words: Agriculture, Ukraine crisis, international sanctions, gross domestic product, Czech Republic, European Union

JEL Klasifikace: E23, F51, Q100, Q170

Obsah

Úvod.....	1
1. Teoretická část	3
1.1. Současný stav českého zemědělství	3
1.1.1. Podniková struktura	3
1.1.2. Půda	4
1.1.3. Práce.....	6
1.1.4. Struktura dotačních zdrojů.....	8
1.1.5. Zemědělská produkce	13
1.1.6. Ekonomické výsledky zemědělského sektoru	17
1.2. Krize na Ukrajině	19
1.2.1. Shrnutí konfliktu	19
1.2.2. Přehled mezinárodních sankcí EU v souvislosti s krizí na Ukrajině ..	22
1.2.3. Podpora zemědělcům zasaženým ruskými sankcemi	23
1.3. Hrubý domácí produkt.....	24
1.3.1. Definice a vlastnosti domácího produktu	24
1.3.2. Metodika měření	25
1.4. Ceny zemědělských výrobců	26
1.4.1. Definice a metodika měření	26
2. Praktická část	28
2.1. Komparativní analýza HDP a vybraných ukazatelů postavení agrárního sektoru v národním hospodářství v letech 2010 – 2014.....	28
2.1.1. Vývoj podílu zemědělské produkce na HDP ve sledovaném období .	28
2.1.2. Vývoj HPH a ostatních vybraných ukazatelů ve sledovaném období	30
2.2. Komparativní analýza cen zemědělských výrobců	33
2.2.1. Vývoj spotřebitelských cen ve sledovaném období.....	35
2.2.2. Vývoj cen zemědělských výrobců ve sledovaném období	36
2.2.3. Zhodnocení	38
2.3. Komparativní analýza dat uvedených v první kapitole	39
2.3.1. Komparativní analýza zaměstnanosti 2010 – 2014	39
2.3.2. Komparativní analýza mezd v zemědělství v letech 2010 – 2014.....	40
2.3.3. Ekonomické výsledky sektoru – komparativní analýza za roky 2010 – 2014	42

Závěr.....	46
Seznam použitých zkratk.....	51
Seznam tabulek a grafů.....	53
Seznam literatury a dalších pramenů.....	54
Knížní zdroje a odborná periodika.....	54
Ročenky a publikace odborných ústavů	56
Elektronické zdroje	57
Český statistický úřad	57
Ostatní elektronické zdroje	59
Přílohy	61

Úvod

Tématem této bakalářské práce je analýza vlivu zemědělství na českou ekonomiku. Přestože typickou vlastností vyspělých a rozvíjejících se zemí je spíše nízký/klesající podíl zemědělství na HDP, zůstává toto odvětví nezbytným, jelikož je nástrojem k uspokojení základních fyziologických potřeb člověka. České zemědělství prošlo po vstupu do EU nemalými změnami. Jedná se o odvětví, do kterého stát každoročně investuje nemalé prostředky v podobě dotací. Vysoký přiděl financí z veřejných rozpočtů (státních i EU) byl jedním z důvodů, pro který jsem si téma vybral. Práce se zaměřuje na období let 2010 – 2014. Ve sledovaném období došlo ke dvěma důležitým událostem. První bylo srovnání přímých plateb z rozpočtu EU. Česká republika tak v roce 2013 poprvé dosáhla 100 % úrovně plateb poskytovaných zemím E15. Druhou událostí je krize na Ukrajině, která má za následek uvalení mezinárodních sankcí proti Ruské federaci a její odvetné potravinové embargo.

Přínosem práce by měl být pohled na stav a vývoj odvětví v posledních letech na základě statistických dat, který napoví, zda stále probíhá vývoj určitým směrem nebo naopak došlo k ustálení pozice odvětví v národním hospodářství. Srovnání změn a reakcí zemědělského sektoru na potravinové embargo Ruské federace by mělo vypovídat o míře stability a flexibility odvětví.

V první – teoretické – části práce je na základě statistických dat popsán současný stav českého zemědělství a hlavní změny, které nastaly po vstupu České republiky do Evropské unie a to z několika různých pohledů (podniková struktura, půda, práce, produkce a ekonomické výsledky). Tyto první kapitoly by měly dát čtenáři dostatečný přehled o výchozí situaci v českém zemědělství na začátku sledovaného období. Do těchto kapitol je začleněn také systém dotací a jeho vliv na české zemědělství v posledních letech. Část teoretického oddílu je věnována konfliktu na Ukrajině. Jsou shrnuty hlavní události konfliktu a následuje seznam uvalených mezinárodních sankcí a Ruských odvetných opatření s podstatnými podrobnostmi. Tento oddíl uvede čtenáře do aktuální situace a umožní mu lépe pochopit, jak mohly tyto události ovlivnit české zemědělství. Na konci teoretické práce je vysvětlena metodika ukazatelů použitých pro analýzu v části praktické. Po ujasnění metodiky plynule navazuje praktická část samotnou analýzou.

Jako nástroj zkoumání vlivu zemědělství na českou ekonomiku v daném období je použita komparativní analýza, jejíž pomocí je možné přehledně ukázat vývoj v jednotlivých letech. Práce srovnává vývoj několika různých ukazatelů za použití dat Českého statistického úřadu a Ústavu zemědělské ekonomiky a informací. Pro analýzu byl zvolen podíl zemědělství na HDP, jakožto základní makroekonomický ukazatel. Dále byla provedena analýza cen zemědělských výrobců. Tento ukazatel byl vybrán především pro jeho schopnost rychle reflektovat změny na zemědělském trhu. Zbytek praktické části se zabývá komparativní analýzou vybraných dat za dané období, se kterými byl čtenář podrobněji seznámen v první části práce. Analýza zaměstnanosti, mezd a ekonomických výsledků tak dá čtenáři dobrý přehled o změnách a vývoji, který nastal v odvětví v posledních letech.

Jednotlivé analýzy jsou použity ke zjištění postavení zemědělství v českém hospodářství. Hlavním cílem práce je verifikace či falsifikace hypotézy dané v zadání práce a zodpovězení otázky, zda potravinové embargo Ruské federace mělo takový vliv na české zemědělství, že se snížila jeho významnost v české ekonomice. Zodpovězení hlavní otázky práce vyžaduje zodpovězení dalších dílčích otázek. Především je třeba určit celkový vývoj agrárního sektoru ve sledovaném období a zodpovědět otázku, zda je v daném období znatelný určitý trend, případně jaký. Dále je zapotřebí určit souvislosti a v případě verifikace či falsifikace hypotézy určit, proč tomu tak je a jaké další události přispěly ke zjištěnému vývoji.

1. Teoretická část

1.1. Současný stav českého zemědělství

České zemědělství prošlo za poslední tři desítky let zásadním vývojem. Od plánovitě řízeného zemědělství v předrevolučním období, přes liberalizaci cen a přechod na tržní ekonomiku v devadesátých letech, po zapojení do Společné zemědělské politiky EU (SZP) v roce 2004 a její následnou reformu v roce 2013, až do současnosti.

Přehled o stavu českého zemědělství v posledních letech je důležitý pro další postup práce a zhodnocení vlivu mezinárodních sankcí na jeho významnost v českém hospodářství. Proto jej v této kapitole přiblížím pomocí konkrétních statistických údajů, které, jak doufám, vypovídají o vývoji, který nastartoval vstupem České republiky do EU.

1.1.1. Podniková struktura

Jak uvádí Bašek¹ ve své studii pro Ústav zemědělské ekonomiky a informací (dále ÚZEI): „Po vstupu do EU pokračovaly v podnikové struktuře českého zemědělství změny zahájené již po roce 1989.“

Pro české zemědělství byla před vstupem do EU typická převaha velkých podniků právnických osob (PPO), což se významně lišilo od EU 15. Největší podíl na obhospodařované zemědělské půdě měly v předvstupním roce 2003 *obchodní společnosti* – 45,8 %. Druhý největší podíl patřil podnikům fyzických osob (PFO) – 27,9 % – a těsně za nimi hospodařila družstva na 25,4 % půdy. Zbylých 0,4 % připadalo státním podnikům. Odlišným znakem byl i „*nízký podíl půdy obhospodařované jejími vlastníky (9,8 % oproti 53,5 % v EU 15).*“ a „*nižší byl v ČR také podíl tzv. rodinných pracovníků na celkovém počtu osob zaměstnaných v daném odvětví (17,3 % na rozdíl od 71,9 % v EU 15).*“²

V letech následujících po vstupu České republiky do EU se tato čísla začala mírně měnit a docházelo k oboustrannému sbližování se zeměmi EU 15 – rostl podíl PFO a obchodních společností na zemědělské půdě a zároveň klesal podíl družstev. Přesto

¹ Bašek a kol., 2010, str. 15

² Bašek a kol., 2010, str. 15

zůstává podniková struktura českého zemědělství velmi odlišnou a stále převažuje velkovýrobní struktura, jak je vidět v následující tabulce.³

Tabulka č. 1 – Podíl na obhospodařované půdě v ČR podle typů jednotlivých subjektů v letech 2003, 2007 a 2013

Rok	PFO (%)	Obchodní společnosti (%)	Družstva (%)
2003	27,9	45,8	25,4
2007	29,4	47,7	22
2013	30,5	48,6	20,1

Zdroj: ČSÚ: Strukturální šetření v zemědělství 2003, 2007 a 2013, vlastní úprava

1.1.2. Půda

Obhospodařovaná zemědělská půda se rozkládá na 44,3 % rozlohy ČR a je nejvýraznějším výrobním faktorem v zemědělství.⁴

1.1.2.1. Faktory působící na trh s půdou

Po vstupu České republiky do EU ovlivňuje trh se zemědělskou půdou několik hlavních faktorů. Jsou to privatizace státní půdy a restituce půdy, za zvýhodněných podmínek nákupu půdy z pozemkového fondu ČR, a podpora nákupu soukromé zemědělské půdy prostřednictvím Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu, a. s. (PGRLF), přičemž první z uvedených je faktorem slábnoucím a druhý trval pouze do roku 2012. Dalšími – postupně zesilujícími – faktory jsou podstatné zvýšení podpor zemědělství vázaných na půdu a částečná liberalizace trhu s půdou, resp. podmínky pro nákup půdy cizími občany.⁵

1.1.2.2. Zájem o půdu a její užití

V prvních několika letech po vstupu ČR do EU u nás zájem o zemědělskou půdu, tj. pronájem či nákup pro zemědělské užití, rostl. Zatímco zemědělská půda evidovaná v registru půdních bloků po zapojení ČR do SZP vzrostla o 20 tis. ha, půda neobhospodařovaná klesla mezi lety 2003 a 2009 o 149 tis. ha. Nově nastavená pravidla motivovala zemědělce k získání maximální nárokovatelné plochy na platby od státu. V prvním roce členství podalo žádost o jednotnou platbu na plochu 18 750 subjektů na

³ Bašek a kol., 2010, str. 16

⁴ ČSÚ: Srovnání výsledků FSS 2013 a Aroccenzu 2000

⁵ Bašek a kol., 2010, str. 16

celkovou plochu 3 469 tis. ha. Do roku 2009 narostl počet žádostí o 32 %.⁶ Po zavedení kontrol podmíněnosti v roce 2009 se růst evidované výměry výrazně zpomalil. V roce 2010 bylo podáno 25 980 žádostí na celkovou plochu 3 520 tis. ha. V roce 2014 pak 29 897 žádostí na celkovou plochu 3 547 tis. ha.⁷

Jak píše Bašek, na druhou stranu můžeme zároveň pozorovat „*neustálý úbytek zemědělské půdy a to především převody do nezemědělského užití.*“⁸ Mezi lety 2000 a 2001 šlo o úbytek 2 441 ha. V následujících letech se meziroční úbytek zemědělské půdy postupně zvyšoval až na 5 106 ha v roce 2010 a pokračuje do současnosti – v roce 2014 došlo k meziročnímu úbytku 4 246 ha. Dochází také ke změnám v **užití** půdy. Podle údajů ČÚZK ubylo mezi lety 2003 a 2014:^{9, 10}

<i>Orné půdy</i>	– 83 020 ha
<i>Chmelnic</i>	– 787 ha
<i>Ovocných sadů</i>	– 1 673 ha
A přibýlo ploch: ^{11, 12}	
<i>Vinic</i>	+ 2 871 ha
<i>Zahrad</i>	+ 2 415 ha
<i>Trvalých travních porostů</i>	+ 26 598 ha

1.1.2.3. Vlastnická struktura půdy

Měnila se i vlastnická struktura. Mezi lety 2000 a 2012 došlo k privatizaci zhruba 90 % (z 600 tis. ha) státní zemědělské půdy. Zájem o půdu po vstupu do EU rostl a to především díky vlivu *PGRLF*, který stimuloval poptávku a formou dotací se zasloužil o snížení tržní ceny půdy a lepší dostupnost úvěrů na její nákup.¹³

⁶ Bašek a kol., 2010, str. 16

⁷ Výroční zpráva o činnosti SZIF a čerpání finančních prostředků za rok 2004, 2010 a 2014

⁸ Bašek (2010, str. 17)

⁹ Statistická ročenka půdního fondu České republiky (ČÚZK, 2001 a 2005)

¹⁰ Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky 2010 a 2014

¹¹ Statistická ročenka půdního fondu České republiky (ČÚZK, 2001 a 2005)

¹² Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky 2010 a 2014

¹³ Pletichová, Gebelová, 5/2013, s. 65 – 75

Postupně se také snižuje procento pronajaté zemědělské půdy. Mezi lety 2000 a 2013 došlo konkrétně ke snížení o 22,1 p. b. na 51,9 % u fyzických osob a o 14,6 p. b. na 84,1 % u osob právnických.¹⁴

*Přesto, že dochází k mírným posunům a přibližování ostatním zemím EU, zůstává i co se půdy týče České zemědělství charakteristické vysokým podílem najímané půdy.*¹⁵ Dalším charakteristickým znakem, který působí problémy na českém trhu s půdou i v rozvoji zemědělských podniků, je ohromná „roztržitost“ zemědělské půdy. K tomuto jevu došlo při restitucích majetku zabaveného při komunistickém puči v únoru 1948. Od zabavení k restituci uplynulo 40 let a tak docházelo k nejasnostem ve vlastnických právech, ale především se půda často dělila mezi mnoho dědiců původních vlastníků. Ze 4,2 mil. ha půdy je dnes asi 3,8 mil. ha v soukromém vlastnictví (2012). Výsledkem je, že téměř třetina občanů vlastní nějaký díl půdy, často jen do 10 ha. Výjimkou není ani společné vlastnictví dvou nebo více osob. Touto složitou vlastnickou strukturou je české zemědělství silně ovlivněno a odlišuje se od zbytku EU.¹⁶

1.1.3. Práce

1.1.3.1. Vývoj zaměstnanosti v zemědělství

V tabulce dat ČSÚ¹⁷ je jasně vidět **klesající trend** zaměstnanosti v odvětví *zemědělství, rybářství a lesnictví*. K nejrychlejšímu úbytku docházelo v prvních deseti letech po sametové revoluci. Zatímco v roce 1993 bylo evidováno 358,5 tis. zaměstnanců, v roce 2000 už šlo pouze o 230,9 tis. – došlo tedy k více než 35,5% úbytku. V letech po vstupu ČR do EU se meziroční úbytek relativně stabilizoval na úrovni do 6 %, přesto u nás ubývalo v daném sektoru pracovních míst rychleji, než v EU15 (2004 – 2008).¹⁸ V roce 2012 dokonce došlo k mírnému nárůstu, po kterém ovšem následoval meziroční propad o více než 8,5 % na 136,7 tis. zaměstnaných v roce 2014. Viz Příloha č. 1.

¹⁴ ČSÚ: Srovnání výsledků FSS 2013 a Agrocenzu 2000

¹⁵ Bašek a kol., 2010, str. 19

¹⁶ Bičík et al., 2015, str. 146

¹⁷ Český statistický úřad (Trh práce, 2015)

¹⁸ Bašek a kol., 2010, str. 19

1.1.3.2. Struktura zaměstnanosti v zemědělství

Podle materiálů evropské komise¹⁹ je relativně nízký podíl zemědělství na celkové zaměstnanosti v ČR (2,8 % v roce 2011) srovnatelný s ostatními zeměmi EU15 (např. Německo 1,5 %, Dánsko 2,3 %, Francie 2,6 %, Itálie 3,6 %). Vývoj ve **struktuře** zaměstnanosti v zemědělství je poměrně nevýrazný. *Podle ČSÚ tvořily ženy v roce 2013 necelých 30 % pracovníků, což je výrazně méně než v národním hospodářství (43,4 %).*²⁰ Nízký podíl žen přitom není v odvětví novinkou. Zatímco zaměstnanost v žen v NH se od vzniku samostatné ČR pohybuje okolo 43 %, podíl žen na zaměstnanosti odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství ani na začátku 90. let nepřesáhnul 37 %. Podle údajů Eurostatu bylo v roce 2012 67,7 % všech pracovníků v odvětví starších 40 let, přitom průměr EU27 byl o více než 10 % nižší. Jako příčina této struktury mě napadá, *úbytek obyvatel a stárnutí populace venkova,*²¹ kde je umístěna většina zemědělských podniků.

*„Celková struktura zaměstnanosti podle právních forem se v posledních letech výrazně nemění. V roce 2014 více než polovina zemědělských pracovních sil (53,9 %) nadále pracovala v obchodních společnostech, přibližně pětina v družstvech (21,0 %) a čtvrtina v podnicích fyzických osob (25,0 %).“*²²

1.1.3.3. Mzdy v zemědělství

Průměrná mzda v zemědělství již od roku 1989 stále zaostává za národním hospodářstvím. Tento trend se nezměnil ani po vstupu do EU. Průměrná mzda v odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství se pohybovala okolo 76 % průměrné mzdy v národním hospodářství. V roce 2013 činila průměrná mzda odvětví 19 983 Kč, zatímco celková dosahovala úrovně 24 164 Kč. Disparita zemědělských mezd vůči NH se tak dostala na 82 %.²³ Rozdíl je nejvýraznější především u kvalifikovaných pracovníků. Řídící

¹⁹ How many people work in agriculture in the European Union?: An answer based on Eurostat data sources, European Commission, 2013

²⁰ Český statistický úřad (Trh práce, 2015)

²¹ Program rozvoje venkova ČR 2007 – 2013 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2013, str. 35)

²² Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, str. 9)

²³ ČSÚ: Tab. 9a Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v národním hospodářství podle ekonomické činnosti (sekce CZ-NACE) a krajů (v Kč, na fyzické osoby)

pracovníci v zemědělství pobírají oproti řídicím pracovníkům v průmyslu mzdu jen o něco málo větší, než poloviční.²⁴

1.1.4. Struktura dotačních zdrojů

„Dotace v zemědělství jsou tak běžná věc, že už vlastně nikoho nepřekvapují. Nesměřují jen do nepříznivých horských a podhorských oblastí. Peníze na obdělávané hektary, na sekání luk, na chov dobytka, na nákup techniky dostávají zemědělci po celé republice. Žádný jiný obor se nemůže pyšnit takovou finanční přízní státu a Evropské unie.“ (Seidl, Baroch, 2015)

Po vstupu do EU lze dotační zdroje rozdělit na dvě základní skupiny podle zdroje financování. Jsou to **Evropské dotační programy** (většinou kofinancované ze státního rozpočtu ČR) a **národní dotační programy** (plně hrazené ze státního rozpočtu ČR.) Jak Evropské, tak národní dotační programy administruje a vyplácí *Státní zemědělský intervenční fond*.²⁵

1.1.4.1. Evropské dotační programy

Jedním ze tří základních principů SZP EU je *princip solidarity*. V praxi jde o financování všech částí SZP všemi členskými státy. Hlavním finančním nástrojem SZP v programovací období 2007 – 2013 byl Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD) – principy financování jsou však stejné od roku 2000.²⁶ Podpory ze zemědělských fondů jsou druhou největší příjmovou položkou České republiky, čerpanou z rozpočtu EU.²⁷

1.1.4.1.1. Program rozvoje venkova

Dělí finance z EAFRD v rámci tzv. „os“. Strategie v Osách I - III se věnují podpoře konkurenceschopnosti a posílení dynamiky jak v zemědělství, tak v navazujícím potravinářství, zlepšování životního prostředí a krajiny, tvorbě pracovních příležitostí, podporu využívání obnovitelných zdrojů energie, růstu kvality života na venkově a vzdělávání.²⁸ Osa IV Leader je osou metodickou a zabývá se realizací cílů

²⁴ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, str. 164)

²⁵ Struktura dotačních zdrojů, Ministerstvo zemědělství ČR

²⁶ Vošta 2010, str. 130

²⁷ Vošta 2010, str. 140

²⁸ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, str. 39)

jednotlivých opatření os I – III. Hledá ideální způsob, jak akce rozvoje venkova realizovat a vzájemně propojit. Strategie v jednotlivých osách stanovuje Národní strategický plán rozvoje venkova.²⁹

Celková částka přidělená na sedmileté období činila 2,8 mld. eur. S příspěvkem ze státního rozpočtu ČR bylo v programovacím období českým zemědělcům vyplaceno celkově 3,7 mld. €. Z toho OSA I 16,6 %, OSA II 59 %, OSA III 16,9 %.³⁰

1.1.4.1.2. Operační program Rybářství na období 2007-2013

V rámci tohoto programu bylo možné na podporu rybářství čerpat z *Evropského rybářského fondu (ERF)* a to na celém území ČR, kromě hlavního města Prahy. OP byl „zaměřen na posílení konkurenceschopnosti, na udržení stávající produkce ryb a zachování současné úrovně zaměstnanosti v odvětví rybářství.“ Za celé programové období byly ČR vyčleněny prostředky ve výši 36,1 mil. € (z toho čtvrtina z národních veřejných zdrojů). OP Rybářství se dělí do tří prioritních os 2, 3 a 5. Nejvíce prostředků bylo čerpáno v rámci prioritní osy 2 (60 %), především pak na podporu produktivních investic do akvakultury. Žadatelé o osu 3, kam směřovalo více než 37 % celkových prostředků, měli největší zájem o dotace na Podporu a rozvoj nových trhů a propagační kampaně. Další vývoj v tomto oboru zemědělství navazuje na OP Rybářství 2007-2013 a sleduje cíle stanovené ve strategickém dokumentu Evropské unie EVROPA 2020.³¹

1.1.4.1.3. Přímé platby

Jsou nejvýznamnější kategorií podpor poskytovaných po vstupu ČR do EU. Naprostá většina těchto plateb je poskytována na hektar obhospodařované půdy evidované v rámci LPIS a jsou vypláceny v systému SAPS (tzv. jednotná platba na plochu). Podpora SAPS je hlavní přímou platbou a může o ni zažádat jak fyzická, tak právnická osoba. Je plně hrazena z prostředků EU. Zároveň může ČR poskytovat přímé podpory z vlastních národních zdrojů (národní doplňkové platby k přímým platbám).³² V roce 2013 dosáhla výše plateb pro ČR v rámci SAPS 100% úrovně plateb poskytovaných

²⁹ Program rozvoje venkova (Online, Ministerstvo zemědělství ČR, 2006)

³⁰ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, str. 39)

³¹ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015, str. 40 – 41)

³² Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2013 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, str. 3)

v EU 15. Pro rok 2014 již museli žadatelé plnit zásady podmíněnosti a to v oblastech:

- a) *Veřejné zdraví, zdraví zvířat a rostlin*
- b) *Životní prostředí*
- c) *Dobré životní podmínky zvířat.*

V případě neplnění jsou platby sníženy nebo odebrány.³³

První z přímých plateb ze **zdrojů EU** je **jednotná platba na plochu (SAPS)**. Jak jsem již psal v kapitole „Půda“, bylo v roce 2014 podáno 29,9 tis. žádostí na 3,54 mil. ha z. p.. V tomto roce byla na ha z. p. stanovena suma 5 997,23 Kč. Celková požadovaná částka tak činila 21,25 mld. Kč.³⁴

Výrazně menší podíl na přímých platbách ze zdrojů EU pak měla **Oddělená platba za cukr** a **Oddělená platba za rajčata**. Platba za cukr byla zavedena, aby částečně kompenzovala pěstitelům cukrovky ztráty příjmů způsobené postupným snižováním garantované (minimální) ceny cukrové řepy v období reformy Společné organizace trhu (SOT) pro odvětví cukru. V roce 2013 bylo proplaceno 1 076,6 mil. Kč na 3 186 tis. t cukrové řepy a to 818 žadatelům. Platba za rajčata se v roce 2013 vyplácela ve výši 10,1 mil. Kč na 11,9 tis. t rajčat 14 žadatelům. Žadatelé musí přiznat dotaci SAPS a uzavřít smlouvu s organizací producentů ovoce a zeleniny, která má sídlo na území České republiky.³⁵

Od roku 2012 mohou čeští zemědělci čerpat tzv. **zvláštní podporu**. Tyto podpory se vyplácí na následující citlivá odvětví zemědělské produkce. V roce 2013:

- a) *Krávy chované v systému s tržní produkcí mléka..... 461 mil. Kč*
- b) *Telata masného typu..... 216 mil. Kč*
- c) *Brambory pro výrobu škrobu 44 mil. Kč*
- d) *Kozy, popřípadě bahnice, pasené na travních porostech 33 mil. Kč*
- e) *Chmel 21 mil. Kč*

Všichni žadatelé o zvláštní podporu musí splnit podmínky dané specificky pro každé odvětví. V roce **2014** došlo k **navýšení** celkové sumy na podporu citlivých komodit **téměř o 100 %**.³⁶

³³ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015, str. 42)

³⁴ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015, str. 43)

³⁵ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015, str. 45)

³⁶ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015, str. 45)

Dále je od roku 2013 možné, aby zemědělské podniky žádaly o **přechodné vnitrostátní podpory**, které nahradily dřívější **národní doplňkové platby** (tzv. **Top-Up**), poskytované k SAPS. V rámci PVP mohou být žadatelům poskytnuty platby (2013):

- a) Na zemědělskou půdu..... 34 mil. Kč
- b) Na podporu chmele..... 10 mil. Kč
- c) Pěstitelům brambor určených na výrobu škrobu..... 15 mil. Kč
- d) Na podporu chovu přežvýkavců..... 5 mil. Kč
- e) Na podporu chovu ovcí a koz..... 1 mil. Kč
- f) Na podporu chovu krav bez tržní produkce mléka..... 2 mil. Kč

V roce 2013 bylo na PVP čerpáno celkem 67 mil. Kč. Je třeba zdůraznit, že v roce 2013 byly PVP (stejně jako dřívější Top-Up) omezené evropskými finančními pravidly. V roce 2014 již tato pravidla neplatila. Pro srovnání Top-Up platby v roce 2012 činily 448,5 mil. Kč, PVP za rok 2013 zmíněných 67 mil. Kč a pro rok **2014** bylo vyhrazeno celých **849 mil. Kč**. Zatímco v roce 2013 připadalo 50,7 % z PVP na zemědělskou půdu a více než 22 % pěstitelům brambor, v roce 2014 již na zemědělskou půdu připadá 77 % a druhý největší podíl připadne chovatelům přežvýkavců.³⁷

Na základě zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství se vyplácí tzv. **Ostatní přímé platby** na vybrané zemědělské komodity. Tyto platby jsou vypláceny z národních zdrojů v rámci dotačních programů. V roce 2007 se týkaly podpory včelařství, podpory pěstitelům máku a podpory pěstování bylin pro energetické využití a byla poskytnuta celková částka 91,52 mil. Kč. Mezi lety 2008 – 2014 se ostatní přímé platby vyplácely téměř výhradně na podporu včelařství a to v rozmezí 54,9 mil. Kč (2011) až 97,4 mil. Kč (2008).³⁸

Vyplácení přímých plateb a jiných evropských dotací podléhá kontrolám podmíněnosti. Základní podmínky, které musí žadatel splňovat, jsou: *udržování půdy v dobrém zemědělském a environmentálním stavu, dodržováním povinných požadavků v oblasti životního prostředí, veřejného zdraví, zdraví zvířat a rostlin a dobrých životních podmínek zvířat*. Formu a metodu kontroly si v rámci legislativního rámce

³⁷ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2013 a 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR)

³⁸ Zprávy o stavu zemědělství ČR za rok 2007 – 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR)

stanovují členské státy samy. V případě nedodržení podmínek mohou být dotace sníženy nebo zcela odebrány.³⁹

1.1.4.2. Národní podpory do zemědělství

Kromě PVP a dalších přímých plateb putují do zemědělství dotace v rámci Národních podpor a opatření. Tyto podpory můžeme rozdělit do několika základních skupin (2013):

- a) *Dotační programy poskytované na základě Zásad*⁴⁰ 1 385 mil. Kč
- b) *Ostatní národní podpory institucí rezortu MZe a jiných rezortů* 3 303 mil. Kč
- c) *Ostatní výdaje Mze* 1 977 mil. Kč
- d) *Podpory poskytované prostřednictvím PGRLF.....* 926 mil. Kč

Prostředky Mze putovaly především do úvěrové výpomoci, dále např. na výzkum, servisní služby, pozemkové úpravy, programy MŽP a další obecné služby. PGRLF každoročně poskytuje podporu v rámci programu „Podpora pojištění“.⁴¹

V letech 2007 – 2014 bylo na národních podporách každoročně vypláceno 6,72 - 7,85 mld. Kč, přičemž docházelo k různým změnám poměrů mezi jednotlivými skupinami. Zdaleka nejvýraznější změny byly zaznamenány v roce 2014, kdy první skupině meziročně vzrostl podíl na celkové sumě přibližně z 18,2 % na 26,9 %. Na této změně se nejvíce podepsal nárůst úhrad z Nákazového fondu. Podíl druhé skupiny se naopak výrazně snížil z přibližně 43,5 % na 32,9 % z celkových prostředků vyplácených v rámci Národních podpor. Ve druhé skupině byla oproti předcházejícím rokům nižší nejvýraznější položka *vrátka spotřební daně dále pak výdaje na propagaci, subvence úroků půjček u prodeje státní půdy a pozemkové úpravy* (u každé z těchto položek byly oproti předchozímu roku podpory nižší o 150 – 275 mil. Kč).⁴²

V rámci Společné organizace trhu jsou vypláceny také prostředky na **podporu tržních cen a organizaci trhu**. „Zahrnují jak podpory cen výrobců (formou subvencování vývozu, podpory soukromého skladování a jiných cenových podpor v rámci SOT a prostřednictvím celní ochrany), tak podpory cen spotřebitelů (např.

³⁹ Kontrola podmíněnosti: Průvodce zemědělce Kontrolou podmíněnosti platný pro rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, s. 7)

⁴⁰ Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací pro na základě § 2 a § 2d zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů

⁴¹ Zprávy o stavu zemědělství ČR za rok 2007 – 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR)

⁴² Zprávy o stavu zemědělství ČR za rok 2007 – 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR)

*formou subvencování školního mléka a ovoce a zeleniny do škol).*⁴³ Podpory jsou financovány jak z národních zdrojů ČR, tak ze zdrojů EU. U některých komodit jde o relativně vyrovnané společné financování (např. školní mléko, včelařské produkty), jiné jsou financovány zcela ze zdrojů EU (v posledních letech např. podpory v rámci SOT vínem, či subvence na vývoz). Výdaje na podporu trhu se v letech 2007 – 2012 pohybovaly řádově ve stovkách milionů korun (s výjimkou r. 2009, kdy byla vyplacena suma 1,25 mld. Kč na restrukturalizaci cukrovarnictví). V roce 2013 i 2014 byly výdaje navýšeny o přibližně 4 mld. Kč na podporu na provoz bioplynových stanic, které jsou plně hrazeny z národních zdrojů ČR. Ve zmiňovaných letech jsme mohli pozorovat klesající trend exportních subvencí. V roce 2014 již nebyly poskytovány vůbec.⁴⁴

Hlavním finančním nástrojem podpory trhu byly ještě koncem 80. let vývozní subvence. Od 90. let se jejich podíl snižoval, zatímco rostl podíl přímých plateb a opatření k rozvoji venkova. Hlavní nástroj zemědělských dotací tak nyní představují právě přímé platby, které tvoří více než dvě třetiny všech dotací vyplácených zemědělcům. Se zavedením přímých plateb a opatření k rozvoji venkova již neplatí zásada „výše subvence podle velikosti produkce“. Bez ohledu na velikost produkce tak mají zemědělci zajištěné stabilní příjmy. Způsob, jakým SZP v současnosti ovlivňuje hospodaření českých zemědělců, tak lze označit za zásadní.⁴⁵

1.1.5. Zemědělská produkce

Vstup do EU a zapojení do SZP byly na počátku změn v české zemědělské produkci posledních let. Sledování ekonomických, ale i sociálních a politických, cílů EU ovlivnilo především **strukturu** zemědělské produkce v ČR.

Oproti před-vstupnímu období (2001 – 2003) byla v letech 2004 – 2009 produkce v běžných cenách o 5,3 % vyšší. Zatímco před vstupem byl podíl rostlinné a živočišné výroby na celkové produkci téměř vyrovnaný (50,3 % a 49,7 %), v prvních šesti letech členství v EU se podíl rostlinné produkce v průměru zvýšil na 54,3 % a podíl živočišné produkce klesl na 45,7 %. Tato změna byla způsobena poklesem objemu živočišné produkce, především vepřového masa.⁴⁶ Z údajů statistického úřadu lze vyčíst, že tento

⁴³ Zpráva o stavu zemědělství za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, s. 56)

⁴⁴ Zprávy o stavu zemědělství ČR za rok 2007 – 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR)

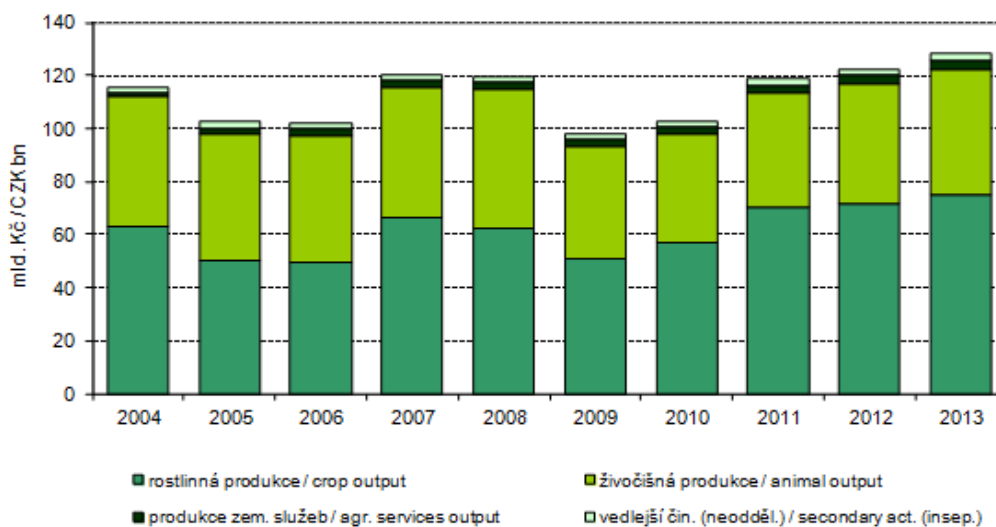
⁴⁵ Vošta 2010, str. 140

⁴⁶ Bašek a kol. 2010, str. 24

trend pokračoval i v dalších letech. V roce 2011 byla celková produkce zemědělských výrobků v běžných cenách 112,22 mld. Kč. Z toho se rostlinná produkce podílela 61,1 % a živočišná 38,9 %, podobně v roce 2013 rostlinná 61,5 % a živočišná 38,5 %.

K výraznému nárůstu produkce došlo v roce 2007 vlivem extrémního zvýšení cen obilovin, olejnin, brambor a mléka. Výrazný pokles cen, a zároveň i objemu sklizní, naopak zapříčinil zatím nejnižší (v běžných cenách, od vstupu do EU) produkci v roce 2009. V následujících letech docházelo k opětovnému navyšování této hodnoty, jak je vidět v grafu:

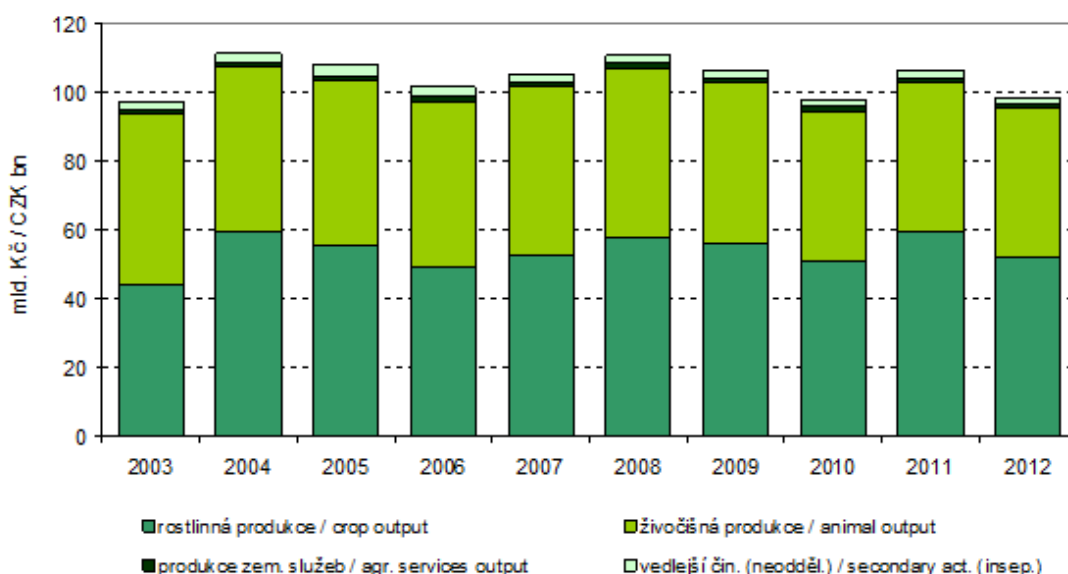
Graf č. 1 – Zemědělská produkce v běžných cenách

Zdroj: ČSÚ, 2014

Při pohledu na zemědělskou produkci ve *stálých cenách* můžeme vidět, jak byla v jednotlivých letech ovlivněna objemem výroby.

Graf č. 2 – Zemědělská produkce ve stálých cenách roku 2000

Zdroj: ČSÚ, 2013

Jak píše Bašek⁴⁷ ve své studii, v prvních šesti letech po vstupu do EU se na **rostlinné produkci** největší měrou podílely obiloviny, jejichž produkce se oproti předvstupnímu období zvýšila o více než 7 %, a tvořily tak v průměru 42,4 % rostlinné produkce. Podle údajů dostupných na stránkách ČSÚ platilo toto i v roce 2013, kdy byl podíl obilovin na rostlinné produkci také přibližně 42 %. Druhý největší podíl náleží olejninám, kterým mezi lety 2004-09 náležel 16,1% podíl na celkové rostlinné produkci, poté co se jejich produkce oproti letům 2001 – 03 zvýšila o **40,4 %**. V roce 2013 tvoří olejninu podle údajů ČSÚ 21,2 % rostlinné produkce v běžných cenách. Výrazný útlum naopak v důsledku cukerní reformy EU zažila cukrová řepa, jejíž produkce se oproti předvstupnímu období snížila o více než polovinu.

Velký nárůst produkce olejnin byl zapříčiněn podporou biopaliv ze strany EU, pro dosažení cílů stanovených na rok 2020 – snižování emisí CO₂ a zvýšení energetické nezávislosti. Tato politika motivuje k využívání úrodné půdy k pěstování olejnin na výrobu biopaliv a dává tak potažmo vzniknout konkurenci mezi potravinami a pohonnými hmotami. Analýza⁴⁸ z roku 2008 ukázala, že zvýšená poptávka po rostlinách na výrobu biopaliv měla silný vliv na zemědělství a přispěla k tehdejšímu nárůstu cen některých potravin. Je třeba dodat, že analýza se týkala tzv. biopaliv

⁴⁷ Bašek a kol. (2010, str. 24)

⁴⁸ Bans, van Meijl, Woltjer, 2008, str. 26

1. generace vyráběným mimo jiné z olejnin. I přes snahu nahradit je biopalivy, které nebudou konkurovat výrobě potravin, jsou tyto stále nejpoužívanější a např. Česká republika letos prodloužila jejich podporu.

Jak jsem již psal na začátku kapitoly, podíl **živočišné produkce** se po vstupu do EU postupně snižoval. Nejvýraznější pokles zaznamenal chov prasat. Rozdíl průměrné hodnoty jeho produkce v letech 2001-03 a 2004-09 činil 25,8 %. Podle údajů ČSÚ tvořil chov prasat v roce 2009 asi 23 % hodnoty živočišné produkce v b. c., v roce 2013 pak 20,4 %, což je o 11,6 p. b. méně než v předvstupním období. Podíl na celkové živočišné produkci naopak vzrostl u skotu a drůbeže. Hodnota produkce skotu se v průměru 2004-09 oproti průměru 2001-03 zvýšila o 4 p. b., díky zvyšujícím se vývozem živých zvířat. Podle údajů ČSÚ se však podíl skotu na ž. p. mezi lety 2009 a 2013 snížil z 17,7 % na 14,2 %. Hodnota produkce v chovu drůbeže se v prvních šesti letech SZP zvýšila oproti předvstupnímu období o 5,1 %. Podíl chovu drůbeže na celkové ž. p. se mění jen mírně a posledních několik let se pohybuje mezi 12 a 14 procenty. Nejvýznamněji posílilo postavení mléka, „*kterému napomohly přímé platby vyplácené na velkou dobytčí jednotku (VDJ) skotu při zpravidla subvencovaném exportu mlékárenských výrobků.*“ Jeho podíl na ž. p. rostl z 39 % v předvstupním období na 42,5 % v prvních šesti letech až na 47,8 % v roce 2013.^{49, 50}

Celkový objem zemědělské produkce se (jak je vidět z grafu č. 2) po vstupu do EU nesnížil, a to i přes úbytek orné půdy a klesající zaměstnanost v zemědělství, zmíněné v předchozích kapitolách. Došlo ovšem k výrazným změnám ve struktuře, které jsou popsány výše. Kromě ekonomických podmínek ovlivňují zemědělskou produkci i přírodní a klimatické změny. V současnosti je v ČR vyměřeno 520 tis. ha jako LFA (méně příznivé oblasti), což představuje přibližně 50 % veškeré zemědělské půdy. Tato skutečnost se výrazně projevuje na intenzitě produkce. V roce 2009 byla intenzita produkce v ČR ve srovnání s EU 15 zhruba poloviční. Stále tak zaostáváme za většinou vyspělých zemí EU.⁵¹

⁴⁹ Bašek a kol., 2010, str. 24-25

⁵⁰ ČSÚ, Zemědělská produkce (Online, 2014)

⁵¹ Bašek a kol., (2010, str. 25-26)

1.1.6. Ekonomické výsledky zemědělského sektoru

Výsledky hospodaření v zemědělství ovlivňuje mnoho faktorů. Mezi ty výrazné patří samozřejmě *počasí*, které má přímý vliv na *objem produkce*, dále *vývoj cen zemědělských výrobců (CZV)*, které ovlivňují *hodnotu produkce* v korunách. Důležitou roli hrají logicky i *ceny vstupů* a v neposlední řadě *dotace*. Ekonomické ukazatele jsou zachyceny v *souhrnném zemědělském účtu (SZÚ)*, který zpracovává ČSÚ od roku 1998 (od r. 2004 povinně). Viz příloha č. 2.

Podle Baška⁵² indikovaly ukazatele SZÚ v porovnání s předvstupním obdobím výrazné zlepšení. Jak uvádí mezi lety 2007-09 se sice oproti předvstupním létům 2001-03 **snížila čistá přidaná hodnota** na *roční pracovní jednotku (AWU)* o 18,1 %, především nárůstem hodnoty *mezispotřeby*, *spotřeby fixního kapitálu* (tedy nejdůležitějších nákladových položek SZÚ) a *snížením hodnoty živočišné produkce*. Na druhou stranu výrazně **vzrostl důchod z faktorů** na AWU, zahrnující ostatní dotace a daně na výrobu, a to o celých 82,6 %.

Z dat v příloze č. 2 vidíme, že hrubá i čistá přidaná hodnota dosáhly v roce 2004 zatím nejvyšší hodnoty od doby po vstupu ČR do EU (do 2013). Jak ve své práci poznamenává Chovancová⁵³, *důchod z faktorů se v témže roce naopak dostal pouze na hodnotu 34,5 mld. Kč, což bylo způsobeno poměrně nízkými dotacemi na výrobu*. Na nižší hodnoty se dostal už jen v následujícím r. 2005 a v r. 2009. V roce 2013 byla jeho hodnota v běžných cenách 48,23 mld. Kč.

Výrazné zvýšení objemu **produkčních podpor** ovlivnilo také podnikatelský důchod, který byl ještě v roce 2003 záporný (-2 502 mil. Kč). V prvních šesti letech po vstupu do EU činil v průměru 7 570,9 mil. Kč ročně. Oproti období 2001-03, kdy důchody z faktorů na AWU v ČR dosahovaly 50 % úrovně dosahované v EU 27, se úroveň zvýšila na 90 % průměru EU 27.⁵⁴ Jak vidíme v příloze č. 2, podnikatelské důchody se v posledních letech ještě zvýšily. V letech 2011-13 se pohybovaly mezi 16 a 17,5 mld. Kč.

Zajímavé je, že v roce 2007 byly v ČR vyšší *variabilní náklady živočišné výroby* (krmiva, veterinární náklady) na ha, než byl průměr EU 15. Variabilní *náklady rostlinné*

⁵² Bašek a kol. (2010, str. 26)

⁵³ Chovancová, (2013, str. 32)

⁵⁴ Bašek a kol. (2010, str. 27)

výroby (hnojiva, osivo a sadba, prostředky na ochranu rostlin) byly na zhruba 70 % EU 15 (2009).⁵⁵

Velmi důležitým faktorem je rostoucí vliv *produkčních podpor* na ekonomickou situaci zemědělství. Podíl *ostatních dotací na výrobu na důchodu z faktorů* vzrostl z 26,7 % (2001-03) na 67,5 % (2007-09). Podle údajů v SZÚ byl tento podíl v letech 2011-13 o něco nižší. Činil přibližně 57,5 %. V roce 2009 byla ČR na třetím místě z EU 27, když ostatní dotace na výrobu přepočítané na ha obhospodařované z. p. tvořily 22,6 % výnosů. Po vstupu do EU jsme měli **nejvyšší index závislosti na dotacích** z okolních států. Zatímco průměr EU 15 byl v roce 2008 92,5, index závislosti na dotacích v ČR byl celých 117,3. Bez dotací by tedy nebyly pokryty náklady odvětví.⁵⁶

Kromě produkčních podpor, byly poskytovány také *podpory investiční* (6,88 mld. Mezi lety 2008-13). Investice většinou směřovaly do rekonstrukce a výstavby budov, obnovy techniky a modernizace technologie a měly tak svůj podíl na zlepšení ekonomických výsledků sektoru.⁵⁷ Toto zlepšení bylo vidět i v rostoucím objemu náhrad zaměstnancům v přepočtu na AWU. Vůči EU 15 šlo o zvýšení z 34,8 % na 53,3 %.⁵⁸

Pozitivní vývoj většiny ukazatelů po vstupu ČR do EU potvrzuje i výzkum Střelečka⁵⁹ a neopomíjí ani rostoucí vliv externích faktorů, který posouvá podniky k lepším či horším ekonomickým výsledkům. Jako důležitý faktor mimo dotace a počasí tak zmiňuje vývoj výkupních zemědělských cen. Připomíná problém jejich dlouhodobé stagnace pod celkovou cenovou hladinou, který nemůže být vyřešen pouze pomocí dotací. *Rostoucí vliv podpor na ekonomických výsledcích odvětví* připomíná také Bašek⁶⁰ spolu s *nepříznivým poměrem mezispotřeby (nákladů) a hodnoty produkce odvětví*.

Podle Zprávy o stavu zemědělství ČR za rok 2013⁶¹ představuje tento rok **stabilizaci** odvětví s mírným nárůstem všech ukazatelů SZÚ.

⁵⁵ Bašek a kol. (2010, str. 28)

⁵⁶ Bašek a kol. (2010, str. 28)

⁵⁷ Zprávy o stavu zemědělství ČR 2007 – 2013 (Ministerstvo zemědělství ČR 2008 – 2014)

⁵⁸ Bašek a kol. (2010, str. 29)

⁵⁹ Střeleček (2011, str. 116)

⁶⁰ Bašek a kol. (2010, str. 29)

⁶¹ Zpráva o stavu zemědělství za rok 2013 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, str. 13)

1.2. Krize na Ukrajině

Na konci listopadu 2013 odmítl Viktor Janukovyč podepsat *asociační dohodu s EU*. Toto rozhodnutí vyvolalo řadu protestů a dalo vzniknout širokému občanskému hnutí. Do ulic vyšly protestovat desetitisíce lidí a situace postupně eskalovala. Neklidné situace využila k prosazení svých zájmů Ruská federace.

Cílem této kapitoly je stručně shrnout události této *nejvážnější evropské bezpečností krize od konce studené války*⁶², které vedly k uvalení mezinárodní sankce proti Ruské federaci a odvetnému embargu na dovoz potravin. Ty ovlivnily evropský trh potravinami a měly tak přímý i nepřímý vliv na české zemědělství. Proto se na ně zaměřím podrobněji.

1.2.1. Shrnutí konfliktu

Události na Ukrajině dostaly dramatický spár poté co 21. listopadu 2013 pozastavil kabinet prezidenta Viktora Janukovyče přípravy na podpis asociační dohody s EU. Definitivně bylo toto rozhodnutí potvrzeno o osm dní později na summitu evropské iniciativy Východního partnerství ve Vilniusu, kde Janukovyč podpis odmítl. Jak shodně psal The Guardian⁶³ i BBC⁶⁴, Janukovyč, který měl dlouhodobé vztahy s Putinem, mu dal přednost a namísto EU hledal větší spolupráci s Ruskem.

Již několik dní po prohlášení ukrajinské vlády započala shromáždění desetitisíců občanů na kyjevském Náměstí Nezávislosti (tzv. Majdanu), kde chtěli vyjádřit svůj nesouhlas. The Guardian⁶⁵ popisuje také vyhocení situace poté, co se Janukovič snažil tyto protesty potlačit. Stupňovalo se násilí, protestující se doslova opevnili a celé hnutí postupně dostávalo nový smysl – boj proti na Ukrajině hluboce zakořeněné korupci, kterou Janukovyčova vláda představovala. S rostoucím násilím se postupně zapojovala různorodá hnutí – sjednocení liberálové, umírněná a proevropská hnutí, technokraté a nechyběli ani krajně pravicový nacionalisté. V těchto protestech zemřelo na 100 lidí. Mnoho z nich zemřelo rukou odstřelovačů na Janukovyčův příkaz, či na následky zranění způsobených pořádkovou policií, jejímž členům byly později nabídnuty Ruské

⁶² Alcaro (2015, str. 33)

⁶³ Yuhas, (online, The Guardian, 2014)

⁶⁴ Ukraine crisis: Timeline (Online, BBC, 2014)

⁶⁵ Yuhas, (online, The Guardian, 2014)

cestovní pasy. Jednání s Ukrajinou ze strany EU byla ještě v prosinci 2013 pozastavena, dokud Kyjev nedá jasný postoj k budoucnosti asociační dohody. O dva dny později se Janukovyč setkal v Moskvě s ruským prezidentem Vladimírem Putinem. Rusko tehdy přislíbilo Ukrajině 15 miliard dolarů a snížení ceny zemního plynu o třetinu. Na Ukrajině zformovala opozice prozatímní vládu, která se dohodla na nových volbách v květnu roku 2014.⁶⁶

Během posledních dnů protestů uspořádalo Rusko nečekané vojenské cvičení na hranicích s Ukrajinou a na ruské základně v Černém moři na poloostrově Krym, náležícím k Ukrajině. Ve stejné době ozbrojenci v neoznačených uniformách obsadili na Krymu letiště a budovy místní samosprávy. Někteří z ozbrojených mužů přiznali ruskou příslušnost, většina z nich popřela jakoukoliv spojitost s Ruskem, které je následně označilo za Krymskou „domobranu“. Za přítomnosti těchto ozbrojenců si Krym zvolil novou proruskou vládu, která vyhlásila referendum, ve kterém se obyvatelé vyjádřili k přičlenění Krymu k Ruské federaci. Kyjev i Západ referendum jako nezákonné odmítli uznat. Ruský parlament mezitím schválil intervenci na Krymu, kde došlo k rozmístění ruských vojáků.⁶⁷

Kramer⁶⁸ vidí tyto kroky Ruska jako snahu o vyslání jasného signálu ostatním sousedním zemím (např. Gruzii nebo Moldavsku), že stále spadají pod ruskou sféru vlivu. Tedy jako pokus odradit je od případné snahy o bližší integraci se západem, ať už prostřednictvím EU nebo NATO, která by ohrozila Euroasijský ekonomický svaz (EEU). EEU by přitom mohla zmírnit negativní dopad ruského ekonomického izolacionismu, jak uvádí Alcaro⁶⁹. Také zmiňuje geopolitické motivy a přidává motiv ideologický. Připomíná, že jako bývalý člen KGB usiluje Vladimír Putin o kontrolu politiky těchto zemí neprůhlednými metodami. Posun ke standardům EU a import evropských institucí a norem by učinil tyto praktiky výrazně složitějšími. Úspěch liberální demokracie na Ukrajině by podle Alcara také mohl podkopat Putinovo tvrzení, že Rusko je možné řídit pouze konzervativním autoritářským stylem.

Po několika týdnech varování o důsledcích anexe Krymu pro Rusko přistoupily Spojené státy americké a Evropská unie k prvním **sankcím**. Ty se zatím týkaly

⁶⁶ EurActiv (2014)

⁶⁷ Yuhas, (Online, The Guardian, 2014)

⁶⁸ Kramer (2015, str. 10)

⁶⁹ Alcaro (2015, str. 38 – 39)

především osob blízkých ruskému prezidentu Putinovi a lidí spojených s událostmi na Krymu. EU zařadila na černou listinu 33 osob ruské i ukrajinské příslušnosti, USA 31 osob a Rosssia bank – osobní banku představitelů a úředníků Ruské federace. Sankce znamenaly zmrazení majetku, odvolání víz a zákaz obchodování s americkými společnostmi. Pozastavena byla symbolicky také ruská participace v G8 a Radě Evropské unie. Ruskou odpovědí byly spíše symbolické sankce na americké vládní představitele.⁷⁰

Spojené státy neváhaly a ministr zahraničí John Kerry prohlásil, že jsou na stole všechny možnosti včetně energetiky, těžebního průmyslu i bankovníctví, země EU také souhlasily s rozšířením sankcí, ale v rétorice byly poněkud střídmejší. Mezinárodní obchod Evropy je oproti USA s Ruskem mnohem provázanější. The Guardian uvádí dlouhodobé vztahy Velké Británie s bohatými Rusy a samozřejmě závislost některých evropských zemí na dovozu ruského plynu. Bylo tedy obtížné se na sankcích dohodnout.⁷¹

Rozhodování značně urychlilo až sestřelení malajsijského letounu Ruskem podporovanými separatisty a „*bezcitné vyjádření Vladimíra Putina*“ k této tragédii, ve které přišlo o život 298 civilistů. Tato událost ze dne na den změnila postoj Německa, ale především amerického prezidenta Barracka Obamy, který do té doby vyčkával, aby USA a EU jednaly společně.⁷²

O necelé dva týdny později vyhlásily USA a EU nové sankce proti Ruské federaci. Rusko dlouho neváhalo s odpovědí, kterou bylo embargo na dovoz západních potravin. Mezinárodním sankcím i odvetnému embargu se budu podrobněji věnovat v následující kapitole.

Sankce společně s propadem cen ropy způsobily Rusku nemalé problémy. Na konci roku 2014 se hodnota rublu propadla zhruba o polovinu. Únik kapitálu se oproti roku 2013 více než zdvojnásobil a ruské podniky nejsou kvůli sankcím schopny refinancovat ohromný dluh vůči západním bankám. Za současnou krizi v Rusku mohou i jiné faktory, především neschopnost (nebo neochota) diverzifikovat ruskou ekonomiku

⁷⁰ Yuhas, (Online, The Guardian, 2014)

⁷¹ Yuhas, (Online, The Guardian, 2014)

⁷² Kramer (2015, str. 13)

a s tím související vliv propadu cen ropy. Sankce Západu však hrály klíčovou roli a dokonce i prezident Putin připustil, že mohou za 25 – 30 % ruských potíží.⁷³

Rusko si přesto dále nárokuje Krym a situace na východní Ukrajině má i přes tzv. Minské dohody k míru daleko.⁷⁴

1.2.2. Přehled mezinárodních sankcí EU v souvislosti s krizí na Ukrajině

Jak jsem psal v předchozí kapitole, první sankční opatření zavedly Spojené státy a EU v březnu roku 2014. Opatření se týkala fyzických osob, podle údajů na oficiálním webu Evropské rady konkrétně 149 a také 37 subjektů, **odpovědných za akce narušující ukrajinskou územní celistvost**. Šest sankciovaných osob mělo mít blízké vztahy s ruským prezidentem. Všem dotčeným byly zmraženy vklady a zakázán vstup na území EU. Aktiva byla také zmražena osobám, které byly identifikovány jako **zodpovědné za zpronevěru ukrajinských státních fondů**. Platnost prvních opatření byla zatím prodloužena do března roku 2016. Druhé opatření bylo v letošním roce rozšířeno. EU zároveň se zavedením sankcí zrušila summit EU-Rusko a pozastavila jednání s Ruskou federací o vízové liberalizaci a Nové dohodě. Místo summitu G8 v ruské Soči se konal summit G7 v Bruselu. EU také podpořila odložení vyjednávání o zapojení Ruska do OECD a Mezinárodní energetické agentury.⁷⁵

V důsledku neuznání nelegálního připojení Krymu a Sevastopole k Ruské federaci rozhodla Evropská rada o omezení hospodářských vztahů s touto oblastí. Platí **zákaz dovozu zboží** z Krymu a Sevastopolu, omezující opatření pro obchod a investice v oblasti a poskytování turistických služeb.⁷⁶ „*Vývoz klíčového zboží a technologií na Krym a do Sevastopolu určených pro oblast dopravy, telekomunikací a energetiky, vyhledávání, průzkumu a těžbu ropy, zemního plynu a nerostných surovin*“ také podléhá „*zákazu, stejně jako technická a finanční pomoc, zprostředkovatelské, stavební nebo inženýrské služby související s výše uvedenými odvětvími*“. Platnost opatření je zatím prodloužena do Července 2016.⁷⁷

⁷³ Kramer (2015, str. 12-13)

⁷⁴ ČT 24 (online, 16. 10. 2015)

⁷⁵ European Council (online, 2015)

⁷⁶ European Council (online, 2015)

⁷⁷ Ministerstvo průmyslu a obchodu (online, 2015)

Další sankce cílí na **směnu s Ruskem ve vybraných odvětvích**. Konkrétně jde o **omezení přístupu** pěti hlavním ruským finančním institucím ve většinovém státním vlastnictví a jejich dceřiným společnostem se sídlem mimo EU **k primárním a sekundárním kapitálovým trhům EU**. Stejně opatření se týkalo i tří největších energetických a tří zbrojních firem. Dále byl uložen **zákaz dovozu i vývozu na obchod se zbraněmi a** zákaz na vývoz zboží a technologií **dvojího užití pro vojenské použití** v Rusku nebo pro ruské vojenské koncové uživatele. Zákaz poskytl také **vývoz technologií** používaných k hlubinným průzkumům, **těžbě ropy** a průzkumu v tomto oboru. Tato opatření mají zatím platnost do ledna 2016.⁷⁸

Sankce se nevyhnuly ani hospodářské spolupráci. Evropská investiční banka byla požádána o **pozastavení podpisu** k novým finančním operacím v Rusku. Členské státy EU zaujaly společné postoje také v Radě ředitelů Evropské banky pro obnovu a rozvoj s cílem také pozastavit financování nových operací. Byly také znovu posouzeny jednotlivé **bilaterální a regionální programy** v rámci sousedské spolupráce EU-Rusko a některé z nich zrušeny.⁷⁹

Odpověď na sebe nedala dlouho čekat. **Ruská federace** vyhlásila v srpnu **2014 zákaz dovozu vybraných zemědělských výrobků** ze zemí, které se připojily nebo podpořily mezinárodní sankce proti ní. Zákaz zahrnuje *hovězí, vepřové i drůbeží, solené maso a masné výrobky, dále dovoz ryb, koryšů, měkkýšů, mléka a mléčných výrobků, ovoce a zeleniny, sladového výtažku a potravinových přípravků*. Dále došlo k omezení nákupů některých strojírenských výrobků z cizích zemí (např. buldozery, silniční válce, bagry, tramvajové vagony a další). Toto embargo bylo analogicky se sankcemi EU prodlouženo do Srpna 2016.⁸⁰

1.2.3. Podpora zemědělcům zasaženým ruskými sankcemi

Ve snaze zmírnit negativní dopady ruského embarga – tedy **újmu exportérů**, ale také **pokles cen a nárůst zásob** způsobený **přetlakem na evropském trhu** – přijala Evropská komise několik opatření.

⁷⁸ European Council (online, 2015)

⁷⁹ European Council (online, 2015)

⁸⁰ Ministerstvo průmyslu a obchodu (online, 2015)

V sektoru ovoce a zeleniny byla přijata tři nařízení, stanovující dočasná mimořádná podpůrná opatření pro producenty vybraných druhů **ovoce a zeleniny** na opatření stahování z trhu, nesklizení a zelenou sklizeň. V rámci prvního nařízení bylo celkem vyčleněno 125 mld. EUR pro všechny členské státy. Druhá dvě nařízení směřovala především k 13 členským státům, které jsou tradičními vývozci do Ruské federace. Do Česka putovala v prvním období opatření suma 520 tis. EUR (13 mil. Kč) na náhradu škod.⁸¹

Ke zmírnění dopadů na **trh s mlékem**, kde – co se týče živočišných komodit – pocítili zemědělci ruské embargo nejvýrazněji, zavedla Komise soubor opatření, kterými otevřela soukromé skladování pro máslo, sušené odstředěné mléko a sýry. Opatření jsou nadále prodlužována s výjimkou některých druhů sýrů, z důvodu nepřiměřeného využívání opatření výrobci z oblastí, které do RF nevyváží. Dalším opatřením v sektoru mléka byla mimořádná podpora příjmů producentů ve Finsku a v Pobaltí s rozpočtem 40 mil. EUR.⁸²

Režim podpory pro soukromé skladování s cílem zmírnit tlak na trh v EU se dočkal také **sektor masa**, kde došlo k výraznému poklesu cen vepřového v důsledku přebytku nabídky. Zatímco ostatní opatření byla prodloužena do června 2016, toto se EK rozhodla v březnu 2015 ukončit s odkazem na stabilizaci cen.⁸³

EK se také rozhodla uvolnit 30 mil. EUR na **propagaci zemědělských produktů** a podporu **programů orientovaných na třetí země**.⁸⁴

1.3.Hrubý domácí produkt

Významný díl praktické části této práce je věnován analýze domácího produktu. Cílem této kapitoly je proto vyjasnit si základní pojmy a metody jeho měření.

1.3.1. Definice a vlastnosti domácího produktu

Domácí produkt je základním národohospodářským ukazatelem, podle něhož můžeme posoudit výkonnost ekonomiky. I přes některé nedostatky, kterým se budu dále věnovat, vypovídá o průměrné životní úrovni v zemi. Domácí produkt je definován jako

⁸¹ eAgri – Ministerstvo zemědělství (online, 2015)

⁸² eAgri – Ministerstvo zemědělství (online, 2015)

⁸³ eAgri – Ministerstvo zemědělství (online, 2015)

⁸⁴ eAgri – Ministerstvo zemědělství (online, 2015)

„tok zboží a služeb vyrobený na území určité země za určité období“ (obvykle za rok). Zahrnuje statky okamžité i dlouhodobé spotřeby, ovšem pouze ty nově vyrobené v daném roce. Pro komplikovanost výpočtu opotřebení se nejčastěji používá **hrubý domácí produkt**, od kterého se (na rozdíl od čistého DP) opotřebení neodečítá.⁸⁵ I má analýza v praktické části práce se bude týkat *hrubého* domácího produktu.

Je důležité zmínit, že HDP trpí některými nedostatky. Přesto, že je nejčastějším nástrojem k porovnávání různých ekonomik, jeho vymezení neumožňuje, aby byl používán k měření bohatství či blahobytu. HDP je totiž pouze přírůstkem bohatství a nezahrnuje starší výrobky dlouhodobé životnosti, které bohatství a blahobyt zvyšují. Dalším nedostatkem jsou problémy s měřením. Statistika dokáže zahrnout pouze tržní činnosti a to pouze ty oficiální. V HDP se tak neodráží například naturální protislužby ani šedá a černá ekonomika. Přesto HDP slouží jako dobrý ukazatel ekonomické výkonnosti a jeho tempo růstu je hodnotnou informací o stavu dané ekonomiky.⁸⁶

1.3.2. Metodika měření

Český statistický úřad rozlišuje tři metody měření HDP:

1. **Produkční metodou** se měří HDP jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů nebo odvětví a čistých daní na produkty. Platí tedy, že $HDP = \text{Produkce} - \text{Mezispotřeba} + \text{Daně z produktů} - \text{Dotace na produkty}$.⁸⁷
2. **Výdajovou metodou** se měří HDP jako součet konečného užití výrobků a služeb a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. $HDP = \text{Výdaje na konečnou spotřebu} + \text{Tvorba hrubého kapitálu} + \text{Vývoz výrobků a služeb} - \text{Dovoz výrobků a služeb}$.⁸⁸

⁸⁵ Holman (2005, str. 422 – 423)

⁸⁶ Holman (2010, str. 15 – 16)

⁸⁷ ČSÚ (online, Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika)

⁸⁸ ČSÚ (online, Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika, 2015)

- 3. Důchodovou metodou** se HDP počítá jako součet prvotních důchodů za národní hospodářství celkem. $HDP = Náhrady\ zaměstnancům + Daně\ z\ výroby + z\ dovozu - Dotace + Čistý\ provozní\ přebytek + Čistý\ smíšený\ důchod + Spotřeba\ fixního\ kapitálu.$ ⁸⁹

1.4. Ceny zemědělských výrobců

Dalším ukazatelem, na kterém budu v praktické části práce ověřovat vliv ruského potravinového embarga na české zemědělství, jsou ceny zemědělských výrobců. Proto v této kapitole shrnu, o čem vypovídají a jak je ČSÚ vykazuje.

1.4.1. Definice a metodika měření

Český statistický úřad zjišťuje ceny u cca 480 vybraných zemědělských výrobců. Zjišťovány jsou realizační, smluvní ceny (bez vlastní spotřeby), určené pro tuzemský i zahraniční trh bez dopravních nákladů spojených s přepravou k odběrateli. Ceny jsou očištěny od DPH.⁹⁰ ČSÚ poskytuje jak průměrné měsíční ceny, tak cenové indexy. Metodika jejich měření je následující:

1. Průměrné měsíční ceny

Průměrné měsíční ceny se vypočítávají *aritmetickým průměrem* vykázaných cen sledovaných výrobků a porovnávají se s jejich průměrnou roční cenou v roce 2010.

Výpočet průměrné roční ceny závisí na sezónnosti daných výrobků. U nesezónních reprezentantů aritmetickým průměrem z průměrných měsíčních cen v roce. U sezónních reprezentantů jde o vážený průměr, kde váhy vychází z podílu tržeb za jednotlivé měsíce roku 2010.⁹¹

2. Měsíční indexy

Pro výpočet indexů cen zemědělských výrobců se zjišťují ceny 71 základních zemědělských výrobků (55 rostlinných a 16 živočišných). ČSÚ publikuje také ceny dalších 40 reprezentantů, které ale do výpočtu indexů nevstupují.

Index se počítá pomocí agregace jednoduchých cen reprezentantů do úhrnu pomocí vzorce Laspeyresova cenového indexu:

⁸⁹ ČSÚ (online, Hrubý domácí produkt (HDP) – Metodika 2015)

⁹⁰ ČSÚ – Metodika sběru cen a kalkulace cenových indexů (Online, 2015, parafráze)

⁹¹ ČSÚ – Metodika sběru cen a kalkulace cenových indexů (Online, 2015)

$$I_{1/0} = \frac{\sum \frac{p_1}{p_0} p_0 q_0}{\sum p_0 q_0} * 100$$

Kde p_1 = cena ve sledovaném období, p_0 = cena v základním období, $p_0 q_0$ = stálá váha v základním období. Jako cenový základ platí **průměr roku 2010 = 100**.⁹²

⁹² ČSÚ – Metodika sběru cen a kalkulace cenových indexů (Online, 2015)

2. Praktická část

2.1. Komparativní analýza HDP a vybraných ukazatelů postavení agrárního sektoru v národním hospodářství v letech 2010 – 2014

Jak jsem již psal, HDP je základním národohospodářským ukazatelem. Cílem této kapitoly je pomocí dostupných dat určit vývoj HDP a souvisejících ukazatelů v daných letech a zjistit zda (a případně jak) se projevilo ruské potravinové embargo. Tam, kde byly dostupné, přidávám pro větší výpovědní hodnotu a aktuálnost i údaje za první dvě čtvrtletí roku 2015. K analýze HDP nám poslouží tabulka č. 2.

2.1.1. Vývoj podílu zemědělské produkce na HDP ve sledovaném období

Tabulka č. 2 - Podíl odvětví zemědělství, lesnictví, rybolov na zdrojích HDP v letech 2010 – 2014 (v běžných cenách, sezónně očištěno, v mil. Kč)

Rok/Čtvrtletí	HDP v kupních cenách*	Zemědělství, lesnictví, rybolov (Zdroje HDP)	Podíl	Podíl za dvě čtvrtletí
2010	3 950 607	60 217	1,52%	
Q1	978 048	13 006	1,33%	
Q2	989 660	14 487	1,46%	1,40%
Q3	993 026	14 994	1,51%	1,49%
Q4	989 873	17 730	1,79%	1,65%
2011	4 019 788	87 637	2,18%	
Q1	995 501	23 206	2,33%	2,06%
Q2	1 001 725	21 677	2,16%	2,25%
Q3	1 006 285	21 550	2,14%	2,15%
Q4	1 016 277	21 204	2,09%	2,11%
2012	4 041 922	95 377	2,36%	
Q1	1 014 591	23 363	2,30%	2,19%
Q2	1 011 880	21 694	2,14%	2,22%
Q3	1 007 429	24 976	2,48%	2,31%
Q4	1 008 022	25 344	2,51%	2,50%
2013	4 077 259	98 545	2,42%	
Q1	1 006 674	24 950	2,48%	2,50%
Q2	1 011 144	23 985	2,37%	2,43%
Q3	1 017 289	24 605	2,42%	2,40%
Q4	1 042 152	25 005	2,40%	2,41%
2014	4 261 139	104 265	2,45%	
Q1	1 051 264	26 343	2,51%	2,45%
Q2	1 061 647	26 868	2,53%	2,52%

Q3	1 070 840	26 597	2,48%	2,51%
Q4	1 077 388	24 457	2,27%	2,38%
2015	2 227 689	50 363	2,26%	
Q1	1 108 693	26 186	2,36%	2,32%
Q2	1 118 996	24 177	2,16%	2,26%

* Provedena korekce vlivu různého počtu pracovních dnů v jednotlivých obdobích

Zdroj dat: ČSÚ Zdroje hrubého domácího produktu, (2015, online, vlastní úprava a výpočet)

Při pohledu do tabulky vidíme, že jednoznačně nejnižší podíl na zdrojích HDP za sledované období mělo odvětví zemědělství, lesnictví, rybolov v roce 2010 a to 1,52 %. V roce 2010 ještě odeznívala hospodářská recese, jejímž důsledkem bylo snížení investic v zemědělství i kapitálové vybavenosti (banky zpřísnily poskytování investičních úvěrů). Negativně se projevilo také proměnlivé počasí a nadnormální srážky v druhé polovině roku.⁹³ Od druhého čtvrtletí roku 2010 začal podíl odvětví na zdrojích HDP postupně růst.

Každoroční nárůst podílu ZLR na zdrojích HDP můžeme pozorovat až do roku 2014. Ten se postupně zvyšoval z 2,18 % v roce 2011 až na 2,45 % za rok 2014. Největší nárůst pozorujeme v prvních dvou ze sledovaných roků (0,66 p. b. a 0,18 p. b.). V roce 2013 a 2014 byl meziroční nárůst 0,06 p. b. respektive 0,03 p. b. Za první polovinu roku 2015 můžeme pozorovat první „meziroční“ pokles ve sledovaném období a to o 0,19 p. b. na 2,26 %. Data jsou očištěna o sezónnost. I pokud budeme sledovat vždy pouze první polovinu každého roku, vidíme, že vývoj je (s výjimkou malého poklesu o 0,03 p. b. v roce 2012) velmi podobný.

Pokles podílu odvětví ZLR na zdrojích HDP oproti předchozímu období můžeme pozorovat ve 2. Čtvrtletí roku 2012 a také v některých čtvrtletích roků 2011 a 2013. Tyto poklesy ovšem nebyly natolik silné, aby ovlivnily celoroční vývoj. Platí rostoucí trend podílu odvětví na zdrojích HDP v letech 2010 – 2014.

Ruské potravinové embargo vešlo v platnost v srpnu 2014. Týkalo se tedy z menší části třetího čtvrtletí tohoto roku a zcela pak čtvrtletí čtvrtého a celého roku 2015. Z tabulky je patrné, že v Q3 2014 došlo k mírnému poklesu podílu odvětví o 0,05 p. b. na 2,48 %. V Q4 2014 dále klesl podíl odvětví na 2,27 %, což je nejnižší hodnota od druhé poloviny roku 2012. V Q1 2015 byla ztráta částečně umazána a podíl mírně narostl o 0,09 p. b. na 2,36 % (tedy hodnotu srovnatelnou s Q2 2013). V Q2 2015 následoval další propad na 2,16 %. V první polovině roku 2015 došlo k narušení

⁹³ Zprávy o stavu zemědělství 2010 a 2011 (Ministerstvo zemědělství ČR 2011 a 2012)

rostoucího trendu podílu odvětví ZLP na zdrojích HDP. Podíl 2,26 % znamená nejnižší za dvě čtvrtletí od poloviny roku 2012.

Podíl zemědělství na HDP se dá také počítat v základních běžných cenách z hrubé přidané hodnoty⁹⁴ podle SZÚ. Tyto výpočty jsou zachyceny v tabulce č. 3.

Tabulka č. 3 – Podíl HPH zemědělství na HDP v základních běžných cenách podle SZÚ (v mil. Kč)

	2010	2011	2012	2013	2014
HPH	24 435,8	35 435,4	33 991,4	37 061,8	41 287,2
HDP	3 953 651,0	4 022 511,0	4 041 610,0	4 077 109,0	4 260 886,0
Podíl	0,62%	0,88%	0,84%	0,91%	0,97%

Zdroje dat: ČSÚ: Hlavní makroekonomické ukazatele (2015, online)

ČSÚ: Souhrnný zemědělský účet 2010 – 2014 (2015, online)

I v této tabulce pozorujeme nejvýraznější nárůst v roce 2011. Na rozdíl od tabulky č. 2 vidíme propad v roce 2012. Jak vyplývá ze SZÚ, došlo v tomto roce k výraznému poklesu rostlinné produkce, přičemž hodnota mezispotřeby zůstala přibližně stejná. Rok 2013 a 2014 navázal opět celkovým růstem podílu zemědělství na HDP. Data za rok 2015 bohužel nejsou zatím dostupná.

Změnu trendu ve vývoji v období po zavedení potravinového embarga Ruské federace můžeme tedy vidět v podílu **zdrojů HDP** ze zemědělského odvětví na celkovém HDP. To znamená, že hodnota zemědělská produkce v tomto období rostla pomaleji, než hodnota produkce celkové. Na druhou stranu podíl zemědělství na HDP po odečtení *mezispotřeby* vykázal v roce 2014 významný nárůst. Podíl **Hrubé přidané hodnoty** zemědělství na HDP prokazuje velmi příznivý vývoj odvětví v roce 2014.

2.1.2. Vývoj HPH a ostatních vybraných ukazatelů ve sledovaném období

Dalším ukazatelem používaným v souvislosti s HDP a porovnáváním efektu jednotlivých odvětví je zmiňovaná **hrubá přidaná hodnota**. Počítá se jako rozdíl hodnoty konečné *produkce* a *mezispotřeby*.⁹⁵ Vývoj HPH podle účtu výroby ve

⁹⁴ Zahnuje zemědělskou prvovýrobu, poskytované zemědělské služby a neoddelitelné nezemědělské činnosti po odečtení mezispotřeby

⁹⁵ Hodnota všech vstupů do odvětví

sledovaném období zobrazuje následující tabulka. (Vstupní hodnoty v absolutních číslech zachycuje příloha č. 3.)

Tabulka č. 4 – Podíl zemědělství a souvisejících činností na HPH v letech 2010 – 2014 podle národních účtů

	2010	2011	2012	2013	2014
Zemědělství, lesnictví, rybářství	1,68%	2,41%	2,62%	2,70%	2,70%
Rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti*	1,08%	1,65%	1,84%	1,89%	1,91%
Výroba potravinářských výrobků, nápojů a tabákových výrobků**	2,34%	2,31%	2,26%	2,23%	2,21%

* NACE 1

** NACE (10 + 11 + 12)

Zdroje dat: ČSÚ – Národní účet; Účet výroby za rok 2010 – 2014 (2015, online, vlastní úprava a výpočty)

ČSÚ – Hrubá přidaná hodnota podle odvětví 2010 – 2014 (2015, online, vlastní úprava a výpočty)

Podobně jako u podílu na zdrojích HDP vidíme i u odvětví ZLR i *zemědělství samotného*⁹⁶ velký meziroční nárůst v roce 2011 (o 0,73 p. b. na 2,41 %) a celkový zpomalující *rostoucí* trend v celém sledovaném období až na 2,70 % v roce 2014 (nárůst podílu odvětví ZLR v roce 2014 byl nižší než 0,01 p. b.).

Vývoj v potravinářském průmyslu ukázal naprosto opačný trend, kdy se jeho podíl na HPH v celém sledovaném období postupně snižoval každoročně o 0,02 – 0,05 p. b. (z 2,34 % v roce 2010, na 2,21 % v roce 2014).

O postavení agrárního sektoru v národním hospodářství vypovídají i další ukazatele, které Ministerstvo zemědělství ČR každoročně zveřejňuje ve Zprávě o stavu zemědělství ČR. Některé z těchto ukazatelů za vybrané období jsou zachyceny v tabulce č. 5.

Tabulka č. 5 – Vybrané ukazatele agrárního sektoru v národním hospodářství

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu	4,16%	4,18%	4,83%	5,06%	4,96%	5,1%***

⁹⁶ Rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti

Podíl agrárního dovozu na celkovém dovozu	5,81%	5,83%	6,25%	6,54%	6,23%	6,2%***
Podíl vydání za potraviny, nápoje a tabákové výrobky na celkových spotřebních vydáních domácností*	22,1%	22,0%	22,8%	23,0%	23,2%	
Podíl na celkových výdajích státního rozpočtu**	4,14%	3,75%	4,01%	4,46%	4,01%	4,41%****
Podíl výdajů státního rozpočtu pro odvětví zemědělství na HDP v b. c.	1,27%	1,13%	1,20%	1,17%	1,09%	

* Údaje na základě čtvrtletních statistik rodinných účtů ČSÚ

** Podle odvětvového třídění rozpočtových výdajů (výdaje z kapitoly MZe i dalších ústředních kapitol)

*** Údaje za 1. pololetí roku 2015 podle MZe ČR

**** Podle Zákona o rozpočtu České republiky na rok 2015 č. 345/2014 Sb.

Zdroj: Zprávy o stavu zemědělství za rok 2011 – 2014 (2015, Ministerstvo zemědělství ČR, upraveno)

Z tabulky je patrné, že podíl agrárního dovozu i agrárního vývozu na celkových shodně narůstal do roku 2013. V roce 2014 oba ukazatele zaznamenaly pokles, čímž byl trend narušen. Podíl agrárního vývozu na celkovém se však v prvním pololetí r. 2015 opět navýšil, zatímco podíl agrárního dovozu na celkovém zůstal přibližně na úrovni roku 2014. Je však třeba poznamenat, že i přes pokles podílu AZO na celkovém zahraničním obchodě, se v roce 2014 agrární vývoz zvýšil oproti r. 2013 o 11,8 % a agrární dovoz o 7,1 %.⁹⁷

Nejvýznamnějšími odběrateli agrárních výrobků z ČR jsou dlouhodobě Slovensko, Německo (dohromady se 45% podílem), dále Polsko, Itálie, Rakousko a Maďarsko. Odběrateli pak Německo, Polsko (celkem se 40% podílem), dále následují Slovensko, Nizozemsko, Itálie a Španělsko. Toto se nezměnilo ani v roce 2014. V první polovině roku 2015 byly první příčky obsazeny stejnými zeměmi s tím rozdílem, že v případě odběratelů se Nizozemsko posunulo na 3. místo. Největším odběratelem ze třetích zemí je dlouhodobě Ruská federace a zůstává jí i navzdory potravinovému embargu. Celkový agrární vývoz ČR do Ruska zaznamenal i přes embargo, které od září postihlo především vývoz mléčných výrobků, meziroční nárůst o více než jednu pětinu. V první polovině roku 2015 již však můžeme pozorovat meziroční pokles exportu do RF o jednu čtvrtinu. V roce 2014 poklesla také hodnota agrárního exportu na Ukrajinu a to o jednu

⁹⁷ Zpráva o stavu zemědělství za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015)

desetinu na 949 mil. Kč (pro srovnání významnosti hodnota vývozu na Slovensko dosahovala 39 001 mil. Kč, 2014). Ukrajina, která ještě v roce 2012 byla druhým největším odběratelem ze třetích zemí, se tak dostala na místo 4. K tomuto posunu však kromě poklesu exportu na Ukrajinu přispěl také výrazný nárůst exportu do Švýcarska a především Japonska. Ukrajina získala vzhledem ke své politické a ekonomické situaci preferenční přístup na trh EU, čímž se agrární import z Ukrajiny do ČR zvýšil o celých 42 % na 721,7 mil. Kč (Německo 2014 – 43 153 mil. Kč).^{98, 99}

Podíl *vydání za potraviny, nápoje a tabákové výrobky* na celkových spotřebních vydáních domácností v roce 2011 mírně klesnul o 0,1 p. b. V roce 2012 došlo k růstu o 0,8 p. b na 22,8 % a do roku 2014 se postupně zvýšil na 23,2 %. Za zdroj nárůstu v roce 2012 bychom mohli považovat celkové zvýšení spotřeby potravin v ČR. V roce 2013 se spotřeba naopak snížila, došlo však k růstu spotřebitelských cen. V roce 2014 rostla jak spotřeba, tak spotřebitelské ceny.¹⁰⁰

Poslední dva ukazatele v tabulce č. 5 nevykazují ve sledovaném období žádný jasný trend a jejich hodnoty kolísají oběma směry. Tento jev přisuzuji tomu, že jsou z velké části ovlivněny politickými rozhodnutími a faktu, že ve sledovaném období se v České republice vystřídal tři různé vlády.

2.2. Komparativní analýza cen zemědělských výrobců

Cílem této kapitoly je určit na základě dostupných dat vývoj cen zemědělských výrobců ve sledovaném období let 2010 – 2014. Dle dostupnosti přidávám také data za část roku 2015. Dalším – hlavním – cílem této kapitoly je určit zda (případně k jakým) došlo změnám po zavedení potravinového embarga Ruské federace. K určení vývoje cen ve sledovaném období jsem zvolil tabulku měsíčních indexů, které se odvíjejí od základu *průměr roku 2010 = 100* tak, jak je popsáno v metodice.

⁹⁸ Výsledky agrárního zahraničního obchodu ČR v roce 2014 (eAgri, online, 2015)

⁹⁹ Výsledky agrárního zahraničního obchodu ČR v 1. pololetí roku 2015 (eAgri, online, 2015)

¹⁰⁰ Zprávy o stavu zemědělství za rok 2012 – 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2013 – 2015)

Tabulka č. 6 – Index cen zemědělských výrobců (průměr roku 2010 = 100) ve srovnání s indexem spotřebitelských cen (průměr roku 2005 = 100) v letech 2010 – 2015

Měsíc	2010				2011			
	Zemědělských výrobců včetně ryb*	Z toho výrobků		Index spotřebitelských cen**	Zemědělských výrobců včetně ryb*	Z toho výrobků		Index spotřebitelských cen**
		Živočišných*	Rostlinných*			Živočišných*	Rostlinných*	
Leden	91,2	96,2	85,5	114,3	117,3	104,1	132,2	116,3
Únor	92,5	97	87,5	114,3	124,2	104,2	147,6	116,4
Březen	94,4	98,5	89,8	114,6	126,7	104,8	151,3	116,5
Duben	96,3	99	93,7	115	127,6	106,3	148,4	116,8
Květen	96,9	98,8	95	115,1	129	107,9	149,6	117,4
Červen	96,8	99,6	93,8	115,1	127,1	108,2	146,9	117,2
Červenec	96,7	101,6	91,4	115,5	122,7	108,2	138	117,5
Srpen	99,3	101,2	97,4	115,2	119,3	109,2	130,3	117,2
Září	104,9	101,3	107,8	114,9	116	109,8	121	117
Říjen	106,1	101,9	108,8	114,7	113,6	110,1	115,9	117,3
Listopad	108,2	102,3	112,7	114,9	116,8	111,6	121	117,8
Prosinec	111,1	102,8	118,4	115,5	118,1	113,7	122,2	118,3
	2012				2013			
Leden	119,2	114,6	124,7	120,4	137,5	116,7	161,3	122,7
Únor	120,5	114,3	128,1	120,7	139,3	116	166,8	122,8
Březen	123,8	117,9	130,8	120,9	139,3	116	166,1	122,9
Duben	121,7	116,4	127,2	120,9	137,1	116,1	157,9	123
Květen	124,6	113,7	135,5	121,1	134,6	115,5	153,6	122,7
Červen	126,3	111,5	142	121,3	135,5	115,6	156,7	123,2
Červenec	126,8	110,7	143,9	121,2	132,7	116,6	149,9	122,9
Srpen	126,8	109,7	145,3	121,1	126,5	118	135,9	122,7
Září	124,3	111,5	134,8	121	124,2	119,7	128,2	122,2
Říjen	126,2	114	134,2	121,3	122	121,5	122,6	122,4
Listopad	132,4	116,4	144,6	121	125,5	123,4	127,5	122,3
Prosinec	134,4	116,8	150,2	121,1	128,6	124,3	132,9	122,8
	2014				2015			
Leden	132	126,2	139	122,9	119,9	118,1	122,3	123
Únor	132,3	124,9	141,5	123,1	120,7	115,4	127,2	123,2
Březen	133,4	125,5	143	123,1	120,2	114,2	127,3	123,3
Duben	133,3	125,1	141,8	123,1	120	114,2	126	123,7
Květen	133,6	125,5	141,8	123,2	117,4	112,3	122,5	124,1
Červen	131,7	125,5	138,6	123,2	117,7	110,9	124,9	124,2
Červenec	128,4	126,1	131,3	123,5	116,9	109	125,2	124,1
Srpen	125,2	125,9	124,9	123,4	116,4	108,3	125,2	123,8
Září	120,9	123,8	119	123,1	117	106,4	125,6	123,6

Říjen	117,2	121,8	114,5	123,3	120,9	107,8	129,3	123,6
Listopad	117,8	119,9	116,5	123				
Prosinec	118,7	119,1	118,8	122,9				
Průměr od počátku roku								
2010	100	100	100	2013	131,4	118,3	144,1	
2011	121,2	108,2	133,5	2014	126,5	124,1	129,2	
2012	125,8	114	137,1	2015**	118,4	112,1	125,1	
				*				

* Průměr roku 2010 = 100

** Průměr roku 2005 = 100

*** Průměr za leden – říjen (vzhledem k dostupnosti dat)

Zdroje dat: ČSÚ: Indexy cen výrobců (2015, online, vlastní úprava)

ČSÚ: Indexy spotřebitelských cen – inflace (2015, online)

Do tabulky jsem začlenil také index spotřebitelských cen (který má základ *průměr roku 2005 = 100*), aby bylo možné odlišit, zda byl pohyb CZV způsoben všeobecnými inflačními tlaky (v tom případě by měl vývoj obou indexů korelovat) či v daném období převážily jiné faktory (poté by se mělo tempo, či dokonce směr, kterým se oba indexy vyvíjí lišit).

2.2.1. Vývoj spotřebitelských cen ve sledovaném období

Cenová stabilita je podle Ústavy a zákona o České národní bance jejím hlavním cílem. Proto není překvapením, že přesto, že mezi jednotlivými měsíci index spotřebitelských cen mírně osciluje, dlouhodobě se vyvíjí poměrně stabilně. I přes některé drobné výkyvy, především v roce 2010, můžeme v tabulce pozorovat pozvolný růst spotřebitelských cen. Prvním narušením tempa růstu SC byl „skokový“ nárůst v lednu 2012. Na tomto výraznějším nárůstu měl největší podíl růst životních nákladů na bydlení a energie a nákladů na zdraví¹⁰¹ (na konci roku 2011 byly zavedeny stokorunové platby za každý den strávený v nemocnici). V roce 2012 pokračoval pomalý růst SC a ČNB postupně snižovala úrokové sazby až na 0,05 u diskontní sazby a repo sazby a 0,25 u lombardní sazby v listopadu 2012. V lednu 2013 pak narostly spotřebitelské ceny meziměsíčně o 1,6 procentního bodu.

V průběhu roku 2013 se jasný rostoucí trend změnil a ceny spíše oscilovaly okolo 122,5 % průměru roku 2005. Prognóza v roce 2013 naznačila vývoj úrokových sazeb

¹⁰¹ ČSÚ: Indexy spotřebitelských cen – inflace (2015, online)

pod nulovou úroveň, což není možné, a ČNB tak ve snaze udržet inflační cíl zahájila po 11 letech intervence na devizovém trhu. Od zahájení intervencí drží ČNB kurz okolo 27 Kč za euro a podle vyjádření guvernéra může kurzový závazek nejspíš skončit nejdříve na konci roku 2016. V prosinci 2013 spotřebitelské ceny opět narostly a od té doby spíše oscilují a nárůst je velmi pomalý.

2.2.2. Vývoj cen zemědělských výrobců ve sledovaném období

Směr vývoje cen zemědělských výrobců ne vždy kopíruje vývoj spotřebitelských cen. Stejně jako SC vykazuje (přes občasné výkyvy) na začátku sledovaného období růst, a to poměrně strmý. *V roce 2010 rostly CZV meziročně o 5,4 %. Spotřebitelské ceny potravin a nealkoholických nápojů rostly ve stejném období o 1,5 %.*¹⁰²

Růst pokračuje do června 2011, kdy je na 5 měsíců přerušen propadem cen rostlinných výrobků po rychlém nárůstu v jarních měsících. Na konci roku opět dochází k oživení. Ceny živočišné výroby během prvních dvou let sledovaného období vykazovaly pomalý růst. *Rok 2011 znamenal růst CZV o 19,1 % při 4,6% růstu spotřebitelských cen potravin a nealkoholických nápojů.*¹⁰³

Během roku 2012 prokazují CZV, s výjimkou dubnového a zářijového vychýlení, růst – meziročně o 4 %. Spotřebitelské ceny rostly o 6,9 %. Ceny rostlinných výrobků měly podobný vývoj. Jejich tempo růstu se zpomalilo, přesto na konci roku překonaly vysoké hodnoty z počátku roku 2011. Pokles cen živočišných výrobků, v 2. a 3. čtvrtletí, který vidíme v tabulce, byl zapříčiněn především poklesem CZV mléka v reakci na celosvětový trh.¹⁰⁴

Rok 2013 započal růstem CZV. V dubnu již došlo k poklesu cen, který se zastavil až v říjnu stejného roku. Hlavní podíl na obrácení vývoje nesly CZV rostlinné výroby, které začaly na jaře klesat v důsledku vyšší nabídky. CZV živočišných výrobků naopak mírně poklesly na začátku roku a poté se vyvíjely pomalým tempem směrem vzhůru. V průměru došlo v roce 2013 k meziročnímu zvýšení CZV 4,5 % při 4,9% růstu spotřebitelských cen.¹⁰⁵

¹⁰² Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2011, str. 130)

¹⁰³ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2011 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2012, str. 252)

¹⁰⁴ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2013, str. 272)

¹⁰⁵ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2013 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, str. 278)

Rok 2014 započaly CZV stejně jako rok předešlý růstem. K obratu došlo k červnu vlivem poklesu CZV rostlinné výroby (které klesaly již od dubna téhož roku), „*což bylo způsobeno především vysokým objemem sklizně ve velké míře kvalitního zrna ve většině producentů zemí EU.*“ Živočišná výroba přerušila růst (který započala v červnu 2013) v srpnu 2014, tedy v době zavedení potravinového embarga RF. Rok 2014 znamenal první meziroční pokles CZV ve sledovaném období a to o 3,7 %. Spotřebitelské ceny se naopak zvýšily o 2 %.¹⁰⁶

Po zavedení embarga Ruské federace byl vývoj CZV v České republice následovný: Celkově CZV pokračovaly v poklesu, který zahájily již před zavedením embarga. V prosinci 2014 opět zahájily mírný růst, který trval do dubna 2015. V květnu 2015 došlo k poklesu a od té doby se ceny pohybovaly mezi 116,4 až 117,7 % průměru roku 2010. Poslední dostupný údaj ukazuje nárůst CZV za celé odvětví včetně ryb o 3,9 p. b. na 120,9 % průměru roku 2010, což je hodnota podobná těm v první polovině roku 2012.

CZV živočišné výroby začaly klesat stejný měsíc, jako bylo zavedeno embargo. V tomto poklesu pokračovaly až do září 2015. Za 13 měsíců došlo k propadu indexu CZV ze 125,9 na 106,4, což je nejnižší hodnota od dubna 2011. Podle dat ČSÚ¹⁰⁷ se nejvýraznější pokles týkal cen mléka, které se postupně dostaly až pod průměr roku 2010. Podle zprávy o stavu zemědělství za rok 2014 byl pokles cen mléka reakcí na vysokou nabídku mléka na trhu. Přetlak na trhu v posledních měsících může být způsoben zrušením mléčných kvót EU, které posledních 31 let omezovaly objem produkce mléka.¹⁰⁸ Kvóty však byly zrušeny až v Dubnu 2015, zatímco zvýšení nabídky a pokles cen začaly již dříve, proto za přebytkem mléka na evropském trhu vidím zákaz dovozu mléka do Ruské federace. Dalším důvodem poklesu CZV živočišné výroby byl pokles poptávky v jihovýchodní Asii.¹⁰⁹ Ceny prasat a selat zahájily po zavedení embarga také pokles. Zatímco průměrný index za rok 2013 dosahoval hodnoty 125,2, průměr za první 3 čtvrtletí 2015 je pouhých 108,6. Drůbež zažila pokles cen výrazně mírnější a ceny skotu v roce 2015 dokonce rostly.

¹⁰⁶ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015, str. 290)

¹⁰⁷ ČSÚ: Index cen zemědělských výrobců (2015, online)

¹⁰⁸ Papucsek (E15, 2015, online)

¹⁰⁹ Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015, str. 290)

Ceny rostlinných výrobků po zavedení embarga pokračovaly v poklesu, který zahájily již předtím pod vlivem vysokého objemu sklizně. Na konci roku 2014 začaly znovu pomalým tempem růst. Po malém propadu v dubnu a květnu 2015 mají CZV rostlinné výroby opět tendenci růst. Nárůst cen v roce 2015 ale nebyl zdaleka tak velký, aby se vyrovnaly průměru 2014, který obsahuje vysoké ceny ze začátku roku.

2.2.3. Zhodnocení

Ceny zemědělských výrobců ovlivňuje mnoho různých faktorů. Především je to *objem produkce* z velké míry závislý na *povětrnostních podmínkách* jak u nás, tak v celosvětovém měřítku. Dále *poptávka po potravinách a krmivech* na globálních trzích, ovlivňovaná změnami stravovacích návyků, urbanizací, ekonomickým růstem a rostoucí populací. Naproti tomu je dalším faktorem *konkurence na domácím trhu*. Mezi pomaleji se rozvíjející faktory patří *zvyšující se výnosnost* jak sklizní, tak živočišné výroby a úbytek *zemědělských ploch*, které lze obdělávat. Poslední uvedené faktory jsou však dlouhodobého charakteru a jejich vliv ve sledovaném období by měl být minimální. Svou roli hrají také *politická rozhodnutí*. Mezi ně můžeme řadit např. podporu biopaliv, ale také ochranná opatření třetích zemí a ve sledovaném období potravinové embargo RF.¹¹⁰

Z výše uvedeného vyplývá, že Ruské sankce měly vliv na CZV především u živočišné výroby. Po uvalení embarga museli vývozci do RF hledat nová odbytiště a došlo tak k přebytku některých výrobků na evropském trhu. Nejvýrazněji se propad cen týkal mléka a vepřového. Svou roli sehráli i další faktory, jako zrušení mléčných kvót. U rostlinné výroby nebyl propad nijak výrazný, v některých měsících docházelo i k růstu. Ruské embargo totiž zahrnovalo z RV pouze ovoce a zeleninu, jejichž výkupní ceny se propadly jen v prvních měsících po omezení, a sladovnický ječmen. Ceny ječmene klesaly poměrně výrazně. Jelikož jde o jednu z mnoha komodit, nebyl tento pokles dostatečně silný, aby se projevil poklesem CZV rostlinné výroby celkově.

Při pohledu na meziroční vývoj CZV vidíme jasnou změnu trendu, kdy poprvé za sledované období celkové CZV poklesly. Pokles vidíme i u CZV rostlinné výroby. Snížení výkupních cen živočišné výroby se v roce 2014 ještě neprojevovalo meziročním poklesem, kvůli nízkým cenám v roce 2013. Když srovnáme průměr CZV roku 2014 s průměrem za první tři čtvrtletí 2015, vidíme pokles ve všech sledovaných kategoriích.

¹¹⁰ OECD (2008, str. 2 – 5)

Na základě těchto dat vyvozují, že lze potravinové embargo označit za důležitý faktor s významným vlivem na vývoj cen zemědělských výrobců v České republice.

2.3. Komparativní analýza dat uvedených v první kapitole

V první kapitole jsem charakterizoval současný stav českého zemědělství z několika různých hledisek. V této kapitole se k jednotlivým aspektům zemědělství vrátím a pomocí komparativní analýzy vybraných ukazatelů se zkusím zhodnotit vývoj v posledních letech a případně změny v souvislosti s krizí na Ukrajině.

Zaměřím se především na porovnání vývoje zaměstnanosti a mezd v zemědělství a na ekonomické výsledky sektoru. Charakteristiky zemědělství jako podniková struktura, vlastnictví půdy a struktura dotačních zdrojů mají ze své podstaty výrazně nižší dynamiku vývoje než například CZV, mzdy či HDP a projevují se spíše dlouhodobě. Z tohoto důvodu jejich zhodnocení v první části považuji pro účely práce za dostatečné.

2.3.1. Komparativní analýza zaměstnanosti 2010 – 2014

Zatímco v první části práce jsem se věnoval také struktuře zaměstnanosti, cílem této kapitoly je určit trend v jejím celkovém vývoji, najít případné výkyvy a jejich příčinu. Abych byl později schopný verifikovat, či falsifikovat hypotézu, zaměřím se i zde na vliv mezinárodních sankcí proti Ruské federaci a jejího odvetného potravinového embarga. Základní údaje o zaměstnanosti v zemědělství za sledované období zachycuje tabulka č. 7.

Tabulka č. 7 – Podíl na celkovém počtu zaměstnanců v NH (%) a Počet pracovníků v zemědělství (tis.)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 Q1-Q2
Odvětví zemědělství lesnictví a rybářství*	2,7	2,62	2,60	2,63	2,60	2,54
- Z toho odvětví zemědělství**	2,21	2,21	2,23	2,24	2,23	
Výroba potravinářských výrobků, nápojů a tabákových výrobků	2,88	2,77	2,75	2,73	2,7	
Počet pracovníků v zemědělství (tis.)***	114,2	109,6	105,4	103,5	102,1	

* ČSÚ: Počet zaměstnanců a průměrné hrubé měsíční mzdy podle CZ-NACE (přepočtené počty); vlastní výpočet

** CZ-NACE 01 Rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti.

*** Bez souvisejících služeb a myslivosti

Zdroj: Zprávy o stavu zemědělství ČR za rok 2011 – 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2012 – 2015, upraveno)

V posledním řádku tabulky vidíme, že za celé sledované období pracovníků v zemědělství ubývalo. Celkový úbytek činí 12,1 tis. osob. Tento trend má celkově odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství již přes 20 let, jak můžeme vidět i na grafu v přílohách (příloha č. 1).

Pokud jde o podíl agrárního sektoru na celkovém počtu zaměstnanců v NH, došlo k většímu poklesu mezi lety 2010 a 2011. V dalších letech si agrární sektor drží 2,6 – 2,63% podíl. Dle tabulky by se mohlo zdát, že v první polovině roku 2015 došlo k druhému většímu propadu. Zdrojová data ČSÚ však nejsou očištěna o sezónnost a z tabulky „Počet zaměstnanců a průměrné hrubé měsíční mzdy podle CZ-NACE (přepočtené počty)“ lze dopočítat, že i v předchozích letech, se v Q1 – Q2 podíl evidenčních zaměstnanců v odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství vůči úhrnu všech zaměstnanců pohyboval pod hranicí 2,6 %. Zemědělství samotné (tj. rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti) postupný propad nevykazuje – jeho podíl se pohybuje od 2,21 % do 2,24 %.

Podíl výroby potravinářských výrobků, nápojů a tabákových výrobků na zaměstnanosti v NH naopak klesá v celém sledovaném období z 2,88 % v roce 2010 na 2,7 % v roce 2014.

Z výše uvedeného i s přihlédnutím k informacím uvedeným v teoretické části usuzují, že klesající trend zaměstnanosti v zemědělství má dlouhodobý charakter a událostmi na Ukrajině v minulém roce nebyl významně změněn ani urychlen.

2.3.2. Komparativní analýza mezd v zemědělství v letech 2010 – 2014

Průměrné mzdy v zemědělství dlouhodobě zaostávají za průměrem mezd v národním hospodářství. Jak se tato disparita vyvíjí ve sledovaném období, můžeme vidět v tabulce č. 8.

Tabulka č. 8 – Průměrné měsíční mzdy v odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství a v ČR na přepočtené počty zaměstnanců v letech 2010 – 2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Průměrná mzda Česká republika celkem (NH)	23 873	24 319	25 101	25 128	25 686	25 903
Průměrná mzda odvětví ZLR	18 644	18 630	19 950	20 584	21 117	20 664

Poměr průměrné měsíční mzdy v odvětví ZLR k průměrné měsíční mzdě v ČR (%)	78,10	76,61	79,48	81,92	82,21	79,77
--	-------	-------	-------	-------	-------	-------

* Průměr za 1. – 3. čtvrtletí 2015

Zdroj: ČSÚ - Průměrné mzdy: Zaměstnanci, průměrné měsíční mzdy (odvětví, absolutně, meziroční změny)

Významná část sledovaného období (do roku 2013) byla ovlivněna hospodářskou krizí, která stlačovala mzdové nárůsty. Na začátku sledovaného období dosahovala průměrná mzda v odvětví ZLR 78,1 % průměrné mzdy v ČR. Zatímco v roce 2011 průměrná mzda v ČR rostla, v zemědělství zažila mírný propad, čímž došlo k prohloubení disparity o 1,5 p. b. na 76,61 %. „*Nepříznivý dopad hospodářské krize na mzdy se v sektoru projevil výrazněji než například v průmyslu či národním hospodářství celkem. Nemohlo tak dojít ke zvýšení konkurenceschopnosti podniků na trhu práce.*“ V roce 2011 došlo pouze k velmi mírnému nárůstu *reálných* mezd v NH. Reálné mzdy v zemědělství dokonce poklesly o 0,6 %.¹¹¹

Rok 2012 znamenal výrazné zlepšení situace. Na rozdíl od roku předešlého se projevovaly typické dopady hospodářské krize více v průmyslu a NH celkem, než v zemědělství. Poměr průměrné měsíční mzdy v ZLR narostl o 2,87 p. b. na 79,48 % průměrné mzdy v NH. Došlo tedy ke zmírnění disparity. V důsledku vyššího nárůstu spotřebitelských cen došlo k propadu reálné mzdy v NH o 0,6 %. Zemědělství naopak překonalo ztrátu z předešlého roku a reálná mzda rostla o 1,4 %.¹¹²

Rok 2013 a 2014 znamenal další zmírnění disparity. Nárůst poměru průměrné měsíční mzdy v ZLR ke mzdám v NH byl však v roce 2014 již podstatně menší – 0,3 p. b., oproti 2,44 p. b. v roce 2013. Na zmírnění disparity v roce 2013 se stále ještě podílela hospodářská krize, v jejímž důsledku rostla průměrná mzda v NH meziročně o pouhých 27 Kč. Růst mezd v zemědělství nebyl zdaleka tak potlačen jako v NH. Průměrná mzda se meziročně zvýšila o 634 Kč. Přesto, že spotřebitelské ceny nerostly v roce 2014 tak výrazně jako v předcházejícím roce, stagnace nominálních mezd způsobila pokles reálné mzdy v NH o 1,3 %. Zemědělství si naopak udrželo 1,4% nárůst. Rok 2014 představoval zlepšení situace v celé České republice. Mzdy v NH opět rostly rychlejším tempem, stejně jako v odvětví ZLR. Reálná mzda v NH a zemědělství

¹¹¹ Zpráva o stavu zemědělství za rok 2011 (Ministerstvo zemědělství, 2012, str. 140)

¹¹² Zpráva o stavu zemědělství za rok 2012 (Ministerstvo zemědělství, 2013, str. 148)

v důsledky dalšího zpomalení růstu spotřebitelských cen rostla o 2 %, respektive o 2,5 %.¹¹³

Údaje za 1. – 3. čtvrtletí 2015 naznačují opětovné zvýšení disparity mezd. Stejně jako u zaměstnanosti neberou tabulky průměrných mezd ČSÚ nijak v úvahu sezónnost, která má v odvětví zemědělství nemalý vliv. Pro lepší představu o reálných změnách přidávám tabulku, která srovnává průměry vždy za 1. – 3. čtvrtletí sledovaných let.

Tabulka č. 9 - Poměr průměrné měsíční mzdy v odvětví ZLR k průměrné měsíční mzdě v ČR za 1. – 3. Období let 2010 – 2015

Období	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Poměr	76,42%	74,93%	78,17%	79,87%	80,09%	79,77%

Zdroj: Průměrné mzdy: Zaměstnanci, průměrné měsíční mzdy (odvětví, absolutně, meziroční změny)

V tabulce č. 9 můžeme mezi jednotlivými lety pozorovat velmi podobný vývoj, jako v tabulce č. 8. Zároveň však vidíme, že propad v roce 2015 nebyl zdaleka tak výrazný, jak by se mohlo původně zdát – 0,32 p. b.

Ve vývoji mezd nelze určit ve sledovaném období jasný trend. Každým rokem narůstá *celkový objem mzdových prostředků v zemědělství a to i přes snižující se zaměstnanost v sektoru*.¹¹⁴ Celkově se za sledované období disparita snížila. V prvních letech byla disparita ještě ovlivněna hospodářskou krizí. V roce 2011 nepříznivě, v roce 2013 naopak zemědělský sektor snižoval ztrátu na téměř stagnující mzdy v NH. V posledních dvou letech se disparita měnila jen nevýrazně (o 0,3 a 0,32 p. b.). Vývoj mezd v zemědělství tak spíše kopíroval celkový vývoj v NH i když s menšími výkyvy. Změny v průměrných mzdách celkově i vůči NH jsou po zavedení potravinového embarga RF minimální. Analýza tedy neukazuje, že by mělo embargo výrazné negativní dopady. Je pravděpodobné, že případné negativní dopady byly zmírněny vlivem nadprůměrně dobré úrody a nárůstem dotací.

2.3.3. Ekonomické výsledky sektoru – komparativní analýza za roky 2010 – 2014

V teoretické části byly popsány faktory, které ovlivňují ekonomické výsledky zemědělského odvětví, a zásadní změny, které nastaly po vstupu ČR do EU. Cílem této

¹¹³ Zprávy o stavu zemědělství za rok 2013 a 2014 (Ministerstvo zemědělství, 2014, 2015, str. 149, resp. 164)

¹¹⁴ Zprávy o stavu zemědělství za rok 2010 - 2014 (Ministerstvo zemědělství, 2011 – 2015)

kapitoly je zaměřit se na vývoj ve sledovaných letech. K analýze využiji tabulky ukazatelů souhrnného zemědělského účtu (vývoj hlavních položek SZÚ v letech 2003 – 2013 je k nahlédnutí v příloze č. 2.), které každoročně zpracovává ÚZEI do Zprávy o stavu zemědělství.

V **příloze č. 4** (Struktura a výpočet hlavních ukazatelů SZÚ) můžeme vidět, že v roce 2014 dosáhly téměř všechny významné ukazatele v základních běžných cenách pětiletého maxima (produkce zemědělského odvětví, HPH, ČPH, důchod z faktorů, čistý provozní přebytek i provozní důchod). K nejvyššímu meziročnímu nárůstu došlo u všech ukazatelů v roce 2011, kdy oživení z roku 2010 nabralo na síle díky vysokým CZV rostlinné výroby a mléka. Zemědělství dosáhlo v tomto roce nejlepších ekonomických výsledků od roku 1998¹¹⁵. PZO pak narůstala každým rokem až na 136,6 mld. Kč v běžných cenách v roce 2014. HPH a ČPH v roce 2012 mírně poklesly, což bylo způsobeno celkovým růstem cen v NH, který se promítl do nákladů na vyšší dosaženou produkci – tedy růstu *mezispotřeby*. V roce 2013 a 2014 HPH a ČPH opět rostly až na 41,8 mld. Kč, respektive 25,7 mld. Kč. Vývoj ČPH se (jako jeho součást) promítl na vývoji *důchodu z faktorů*. Ten však díky velmi mírnému poklesu *daní* a výraznějšímu nárůstu *dotací* (podpor na pracovníka) rostl i v roce 2012, i když o pouhých 0,1 mld. Kč. Rok 2013 znamenal mírnější nárůst o 1,2 mld. Kč na 48,2 mld. Kč. Rekordní navýšení v roce 2014 posunulo hodnoty na 55,4 mld. Kč.¹¹⁶

Finální ukazatel ekonomiky celého odvětví *podnikatelský důchod* poklesl po velkém nárůstu v roce 2011 o 1,1 mld. Kč na 16,3 mld. Kč v r. 2012 a 16,2 mld. Kč v roce 2013. Za pokles v r. 2012 mohl nepříznivý vývoj celé národní ekonomiky, kdy se výrazně zdražily nákladové úroky a poklesly úroky výnosové. Projevil se také růst nákladů v podobě mezd. Za mírným poklesem v r. 2013 stál souhrnný nárůst pachtovného a náhrad zaměstnancům, který byl nepatrně větší než nárůst důchodu z faktorů. Vysoká produkce, pomalejší růst nákladů a mezispotřeby než ostatních ukazatelů, znamenaly vysokou HPH i ČPH a rekordní podnikatelský důchod 22,9 mld. Kč.¹¹⁷

Čistý provozní přebytek v roce 2012 poklesl vlivem nárůstu nákladů na mzdy zaměstnanců o 0,4 mld Kč na 22,2 mld. Kč. V r. 2013 rostl důchod z faktorů rychleji

¹¹⁵ Zpráva o stavu zemědělství za rok 2010 (ministerstvo zemědělství ČR, 2011, str. 268)

¹¹⁶ Zprávy o stavu zemědělství za rok 2012 – 2014 (ministerstvo zemědělství ČR, 2013 – 2015)

¹¹⁷ Zprávy o stavu zemědělství za rok 2012 – 2014 (ministerstvo zemědělství ČR, 2013 – 2015)

než mzdy a PŘE se dostal na 22,7 mld. Kč. V roce 2014 vykázal, stejně jako ostatní ukazatele, rekordní hodnoty za sledované období, a to 29,3 mld. Kč.¹¹⁸

Tabulka č. 10 – Podílové ukazatele SZÚ (%)

Ukazatel	2010	2011	2012	2013	2014
Produkce zemědělského odvětví (PZO)	100	100	100	100	100
Podíl rostlinné produkce na PZO	55,50	59,10	58,63	59,24	58,24
Podíl živočišné produkce na PZO	39,85	36,52	36,83	36,57	37,76
Podíl mezispotřeby na PZO	76,18	70,19	72,19	70,79	69,39
Podíl hrubé přidané hodnoty na PZO	23,82	29,81	27,81	29,21	30,61
Podíl odpisů na PZO	13,89	12,47	12,29	12,15	11,75
Podíl čisté přidané hodnoty na PZO	9,92	17,34	15,52	17,06	18,85
Podíl náhrad zaměstnancům na PZO	23,37	20,46	20,31	19,93	19,16
Podíl ostatních dotací na výrobu na PZO	26,16	23,19	23,96	21,45	22,62
Podíl důchodu z faktorů na PZO	34,76	39,47	38,48	37,61	40,60
Podíl ostatních dotací na výrobu na důchodu z faktorů	75,28	58,75	62,26	57,03	55,72

Zdroj: Zpráva o stavu zemědělství za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015); Zpracoval I. Foltýn (ÚZEI)

Tabulka č. 10 ukazuje ekonomickou příznivost vývoje ve sledovaném období. Většina ukazatelů se vyvíjí pozitivně s výjimkou roku 2012, který byl po velmi úspěšném předchozím roce negativně ovlivněn zmiňovaným nárůstem cen v NH a zvýšením nákladů, tedy mezispotřeby. Obecně většina ukazatelů potvrzuje zmíněné velké zlepšení v roce 2011, stagnaci nebo mírný posun v roce 2012, následovaný stabilizací či dalším zlepšením v posledních dvou letech sledovaného období.

Oproti výchozímu roku 2010 vidíme v letech následujících nárůst podílu *rostlinné produkce* a pokles *produkce živočišné*. Jak bylo popsáno v teoretické části, tento trend ve změně struktury započal po vstupu ČR do EU. Údaje v tabulce naznačují určitou stabilizaci v posledních 4 letech sledovaného období.

S výjimkou roku 2012 vidíme klesající trend podílu mezispotřeby v celém sledovaném období. V roce 2014 se mezispotřeba poprvé dostala pod 70% podíl na PZO. Pozitivně se vyvíjí také podíl ostatních dotací na výrobu na důchodu z faktorů. Poslední ukazatel naznačuje, že „i přes růst objemu podpor do odvětví závislost ekonomického výsledku zemědělství na podporách klesá“. Je však třeba dodat, že

¹¹⁸ Zprávy o stavu zemědělství za rok 2012 – 2014 (ministerstvo zemědělství ČR, 2013 – 2015)

v daném ukazateli nejsou zahrnuty podpory bioplynových stanic a vytopen na biomasu, které v roce 2014 představovaly 4 mld. Kč.¹¹⁹

Předběžné výsledky SZÚ za daný rok jsou většinou na stránkách Českého statistického úřadu dostupné až v březnu následujícího roku. Stejně tak zprávy o stavu zemědělství zpracovává a zveřejňuje ÚZEI v roce následujícím. Z tohoto důvodu chybí u ukazatelů data za rok 2015. Pro alespoň základní komparaci vývoje v odvětví zemědělství, lesnictví a rybolovu v letošním roce jsem sestavil tabulku *příspěvků odvětví ZLR k růstu HPH* (příloha č. 5). Nakonec jsem tento ukazatel závislý na *produkci v běžných cenách a mezispotřebě* shledal pro komparaci jako nevhodný, především z toho důvodu, že jeho příspěvky k růstu HPH jsou dlouhodobě celkově velmi nízké.

Výše uvedená data v žádném případě nenaznačují, že by embargo Ruské federace postihlo ekonomickou výkonnost agrárního sektoru. Naopak vypovídají spíše o stabilizaci v posledních dvou sledovaných letech. V roce 2014, v jehož posledním čtvrtletí již platilo potravinové embargo RF, dosáhlo dokonce mnoho ukazatelů pětiletého maxima. Na druhou stranu jedno čtvrtletí je zlomkem celoročních údajů a uzpůsobení trhu novým podmínkám není okamžité. Ruské embargo bylo zatím prodlouženo a je možné, že některé ukazatele za rok 2015 vykážou po stabilizaci opět změny. V současné době tato analýza bohužel není pro nedostatek dat možná.

¹¹⁹ Zpráva o stavu zemědělství za rok 2014 (ministerstvo zemědělství ČR, 2015, str. 310)

Závěr

Cílem této práce bylo určení významnosti zemědělství v české ekonomice s ohledem na aktuální problémovou situaci mezinárodních vztahů Evropské unie a Ruské federace. Zhodnocení vlivu tohoto konfliktu by mělo být jedním z hlavních přínosů práce, jelikož mezinárodní sankce s ním spojené a odvetné potravinové embargo přetrvávají i do příštího roku a existuje vysoká pravděpodobnost jejich dalšího prodloužení. Zpracování tématu mi pomohlo lépe se zorientovat v současné situaci českého zemědělství a změnách, které v posledním desetiletí prodělalo. Práce staví teoretickou základnu pro další výzkum, který by v budoucnu zohlednil aktuální empirická data a například rozčlenil míru vlivu mezinárodního konfliktu na rostlinnou a živočišnou výrobu.

V teoretické části práce je popsán současný stav českého zemědělství pomocí konkrétních údajů a jejich srovnání s obdobím před zapojením ČR do Společné zemědělské politiky EU. Tato část práce odhaluje některé změny, které v posledním desetiletí nastaly, a zároveň některá specifika, která si české zemědělství zachovává. Zatímco zaměstnanost v odvětví po vstupu do EU pokračovala ve stejném vývoji, podniková struktura doznala malé změny. Přes převažující velkovýrobu dochází k přiblížení k zemím E15. Velké změny nastaly i ve vlastnictví zemědělské půdy i přesto, že pro ČR typická roztržitá vlastnická struktura, toto značně komplikuje. Vstup do Evropské unie předznamenal také změny v užití půdy. Díky jednotnému trhu, ale také díky politickým a ekologickým cílům EU a různě zaměřením dotačním programům. (Ubylo orné půdy, ovocných sadů a chmelnic a přibýlo vinic, zahrad a především trvalých lesních porostů.) Stejně tak faktory působí i na změny ve struktuře zemědělské produkce. Došlo ke zvýšení podílů rostlinné produkce na úkor snížení podílu živočišné produkce. Kapitola zemědělská produkce je také základem pro vysvětlení vývoje některých ukazatelů v praktické části. Stejně tak kapitola ekonomické výsledky zemědělského sektoru popsala základní faktory, které výkonnost odvětví ovlivňují – počasí, objem produkce, ceny zemědělských výrobců, ceny vstupů a dotace. V období po vstupu do EU došlo k výraznému zlepšení ukazatelů souhrnného zemědělského účtu.

Nemalý vliv na toto zlepšení měly dotace, kterým je věnována jedna z dalších kapitol. Vidíme, že ČR přešla od 90. let od exportních subvencí (které v roce 2014 úplně skončily) k přímým platbám a opatřením k rozvoji venkova (jejichž význam

neustále roste). Důležitým poznatkem je odloučení subvencí od velikosti produkce, které zajistilo zemědělcům stabilní příjmy a velký nárůst vlivu dotací. Podíl ostatních dotací na výrobu na důchodu z faktorů činil v letech 2011 - 2013 57,5 %, což znamená oproti 26,7 % v období před vstupem do EU (2001 – 2003) výrazný nárůst. Vliv dotací na české zemědělství dokazuje i index závislosti na dotacích, který měl v roce 2008 hodnotu 117,3 – nejvyšší z EU. Příliš velký vliv dotací ostatně zdůrazňuje jak Bašek, tak Střeleček. Přesto byl na rok 2015 schválen nárůst národních dotačních programů pro zemědělce o dalších 680 mil. Kč. Teoretická část dále ukazuje také vliv ekologické politiky EU na zemědělství. Podpora biopaliv s cílem snížení emisí oxidu uhličitého v ovzduší způsobuje konkurenci mezi využíváním úrodné půdy k pěstování produkce na výrobu potravin a využíváním půdy k pěstování olejnin na výrobu biopaliv. Tato politika má negativní vliv. V roce 2008 došlo kvůli zmíněné konkurenci ke zvýšení cen potravin. Další negativum vidím v tom, že pěstitelé plodin na výrobu biopaliv nejsou motivováni střídat plodiny a dochází ke znehodnocování úrodné půdy.

Část věnovaná krizi na Ukrajině nastínila konflikt a na základě aktuálních zpráv z oblasti naznačila, že mezinárodní sankce přetrvávají do poloviny roku 2016 a není vyloučeno, že budou prodlouženy. Kapitola nabídla také přehled uvalených sankcí. Z textu vyplývá, že největší vliv by mělo mít Ruské potravinové embargo v České republice na trh s masem, mléčnými výrobky a ovocem a zeleninou. Potažmo na obchod se sladovnickým ječmenem a potravinovými přípravky. Česká republika s Ruskou federací obchoduje, ale potraviny zasažené embargem do Ruska nevyváží nebo pouze v malé míře. Embargo by tak na český trh mělo působit především nepřímo, a to poklesem výkupních cen v důsledku přebytku zboží na evropském trhu, způsobeného vývozem tradičních dovozců do Ruska, kteří zde kvůli zákazu hledají nové odbytiště. Evropská komise nabídla několik řešení ke zmírnění důsledků. Do ČR putovaly prostředky na náhradu škod v objemu 13 mil. Kč. Tato částka v porovnání s přibližně 25 miliardovou hodnotou celkové zemědělské produkce naznačuje, že Evropská komise nepovažuje vliv embarga na ČR za zásadní. Největší částka putovala do Pobaltí – cca 40 mil. EUR. Komise bojovala s negativními důsledky především podporou soukromého skladování, které mělo ulehčit přetlaku na trhu. Zbytek teoretické části je věnován metodice měření ukazatelů nezbytných pro analýzu v části praktické.

V praktické části práce byla zvolena jako metoda výzkumu komparační analýza. Výstupy, které analýza nabídla, vedly k následujícím zjištěním a závěrům.

Podíl zemědělské produkce na zdrojích HDP vykazuje ve sledovaném období postupné meziroční nárůsty až do roku 2014. Tento vývoj je shodný s vývojem podílu HPH zemědělství na HDP. Společným znakem je také poměrně nízký podíl v roce 2010 oproti rokům následujícím. Podíl produkce na zdrojích činil v r. 2010 1,52 %, zatímco v roce 2011 to bylo již 2,18 %. Podíl HPH odvětví na HDP byl také nejnižší v roce 2010 a to 0,62 % oproti 0,88 % v roce následujícím. Tyto nízké hodnoty v prvním roce sledovaného období vidím v ještě odeznívající hospodářské recesi a významných odchylkách povětrnostních podmínek, které vedly až k povodním na severní Moravě a v severních Čechách. Další vývoj znamená u obou ukazatelů postupný nárůst na 2,45 % respektive 0,97 % v roce 2014. U podílu HPH je potřeba zmínit mírný pokles v roce 2012 způsobený nízkou hodnotou rostlinné produkce při zachování hodnoty mezispotřeby. Souhrnem naznačují tyto ukazatele nárůst vlivu zemědělství v roce 2011. Další vývoj v podobě velmi pomalého růstu pak signalizuje spíše stabilizaci postavení odvětví v národním hospodářství, než růst jeho významnosti. Nárůsty podílu HPH pak ukazují na zvýšení efektivity. Meziroční změny v roce 2014 nevykazují negativní vliv ruského potravinového embarga. Embargo však ovlivnilo rok 2014 až v posledních 4 – 5 měsících. Navíc byl tento rok díky vysoké hodnotě produkce pro odvětví velmi příznivý. Pohled na poslední čtvrtletí roku 2014 a první dvě čtvrtletí 2015 nám ukazuje pokles podílu zdrojů na úroveň zhruba roku 2012. Tento jev vysvětluje další prováděná analýza. Data o mezispotřebě a potažmo HPH za rok 2015 bohužel nebyla pro analýzu dostupná.

Komparativní analýza cen zemědělských výrobků dobře ukazuje změny způsobené ruským potravinovým embargem. Ceny jsou velmi pružným ukazatelem, který ovlivňuje mnoho faktorů jako objem produkce a konkurence na trhu. Je proto logické, že vykazují více změn a méně stability než ukazatele ostatní. Nicméně přes tyto výkyvy vykazují i CZV podobný vývoj, jako ostatní ukazatele. Tedy velký nárůst v roce 2011 a poté s občasnými výchyly postupný pomalý růst až do roku 2014, který opět vypovídá o určité stabilizaci odvětví. Z analýzy vyplynulo, že po zavedení embarga Ruské federace došlo k poklesu CZV především živočišné výroby, které nejvíce táhl dolů pokles CZV mléka a vepřového. Tento jev byl způsoben přebytkem na trhu, když tradiční vývozci do Ruska hledali na evropském trhu nové odbytiště. Embargo na dovoz ovoce a zeleniny a sladovnického ječmene naopak nemělo dostatečnou sílu, aby dlouhodobě snížilo CZV rostlinné výroby. Zůstává faktem, že CZV celkově po

zavedení embarga výrazně poklesly na hladinu okolo 120 % průměru roku 2010, oproti přibližně 130 % okolo kterých oscilovaly v předešlých dvou letech. Další pokles zaznamenaly v Květnu 2015 na 117 % průměru roku 2010 po zrušení mléčných kvót, nesouvisejícím s potravinovým embargem. Od té doby tuto hladinu přibližně drží. Tato analýza vliv embarga Ruské federace na české zemědělství jasně prokázala. Zároveň vysvětluje pokles hodnoty produkce v běžných cenách. Je třeba poznamenat, že i přes pokles CZV, ceny spotřebitelů zažívají mírný růst.

Analýza zaměstnanosti potvrdila, že zemědělství ve sledovaném období pokračovalo v dlouhodobém klesajícím trendu. Pokles počtu pracovníků provází české zemědělství již od devadesátých let. V tomto ohledu nepřinesla analýza žádné nové zjištění. Vzhledem k dlouhodobému charakteru vývoje nevidím za poklesem zaměstnanosti v roce 2014 přímou souvislost s potravinovým embargem RF. Jako pozitivum můžeme na tomto vývoji vidět fakt, že i přes klesající zaměstnanost docházelo ve sledovaném období k mírnému růstu HPH odvětví, což značí vzrůstající efektivitu. Zemědělství se dlouhodobě potýká výrazně nižšími mzdami oproti národnímu hospodářství. V prvních letech sledovaného období navíc byly mzdy různě ovlivňovány odeznívající hospodářskou krizí. V roce 2013 a 2014 došlo ke zlepšení a mzdy v zemědělství dosáhly přibližně 82 % mezd v NH. Po zavedení potravinového embarga došlo pouze k minimálním změnám. Nedá se tedy tvrdit, že by embargo mělo na zaměstnanost mzdy v zemědělství negativní vliv. Je možné, že případné negativní dopady byly zmírněny díky nadprůměrně dobré úrodě a nárůstu dotací.

Na závěr byly srovnávány ekonomické výsledky sektoru. Tato kapitola potvrdila skokový pozitivní posun odvětví v roce 2011, který signalizovaly předchozí výsledky. Ukazatele v této kapitole odhalily výchylku v jinak pomalu rostoucím trendu zemědělství v letech 2010 – 2014. Touto výchylkou je rok 2012, který negativně ovlivnil nárůst cen v NH a růst mezispotřeby. Data vypovídají o stabilizaci sektoru v posledních dvou sledovaných letech. Na změnách podílu rostlinné a živočišné výroby mezi lety 2010 a 2011 je také vidět, že v roce 2010 ještě české zemědělství prodělávalo výraznější změny pod vlivem vstupu do Evropské unie. Údaje za rok 2015 nejsou dostupné. Analýza nenaznačuje žádný negativní dopad potravinového embarga na postavení zemědělství v národním hospodářství v roce 2014.

Celkově naprostá většina zkoumaných dat ukazuje na nárůst významnosti zemědělství v české ekonomice v roce 2011 a převážně pozitivním vývoji v dalších

letech. Od roku 2011 je však nárůst vlivu zemědělství výrazně pomalejší a obsahuje některé výchyly. Z tohoto důvodu si trůfám tvrdit, že jde spíše o stabilizaci než o další zvyšování významnosti tohoto odvětví.

Zřejmě díky velmi příznivému vývoji v první části roku nelze s jistotou potvrdit negativní dopady potravinového embarga na české zemědělství v roce 2014. Naopak tento rok vykázalo několik ukazatelů rekordní hodnoty za sledované období. Analýza dostupných dat pro rok 2015 potvrdila významný vliv na snížení cen zemědělských výrobců. Především pak u živočišné výroby, což způsobil i pokles podílu zemědělské produkce na HDP, který ovšem nebyl tak výrazný. Celkově změny v postavení zemědělství mezi lety 2011 – 2014 byly poměrně malé a docházelo k občasným výchytkám. Přesto, že dopad embarga například na producenty mléka byl značný, celkově embargo zahrnuje pouze část zemědělské produkce a to především živočišné. Přitom podíl živočišné produkce u nás v posledním desetiletí výrazně klesnul. Tyto skutečnosti a fakt, že výchyly prokázané v roce 2015, měly poměrně malý rozsah, potvrzují hypotézu, že zavedením mezinárodní proti Rusku a jeho odvetné sankce nedošlo ke snížení vlivu zemědělství na českou ekonomiku ani ke snížení jeho významnosti. Docházelo sice k prokazatelným změnám, ty se však většinou týkaly pouze konkrétních oborů zemědělství a celkový vliv nebyl prokazatelně dostatečně silný. Ruské potravinové embargo tak zapůsobilo spíše jako přechodná nepříznivá událost, se kterou se trh pomalu vyrovnává.

Cílem této práce bylo potvrdit či vyvrátit danou hypotézu a zodpovědět dílčí cíle. Díky zvoleným metodám se podařilo tyto dílčí cíle zodpovědět. Hypotézu se také podařilo verifikovat, avšak na základě omezených informací. Nejlepší stránku této práce vidím právě v občas slabých argumentacích, vycházejících z nedostatku dat ke zhodnocení vlivu této poměrně nedávné události. Nicméně práce může sloužit jako základna ukazující na obory zemědělství, které jsou událostí nejvíce postiženy. Právě na tyto obory by se mohl zaměřit další výzkum v době, kdy budou dostupné další údaje.

Seznam použitých zkratek

AWU	Roční pracovní jednotka (annual work unit)
AZO	Agrární zahraniční obchod
b. c.	Běžné ceny
CZV	Ceny zemědělských výrobců
ČNB	Česká národní banka
ČPH	Čistá přidaná hodnota
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ČÚZK	Český úřad zeměměřický a katastrální
DP	Domácí produkt
DPH	Daň z přidané hodnoty
EEU	Euroasijský ekonomický svaz
EK	Evropská komise
ERF	Evropský rybářský fond
EU	Evropská Unie
EU 15	Prvních 15 členských zemí EU
G8	Group of eight - sdružení ekonomicky nejvyspělejších států světa
HDP	Hrubý domácí produkt
HPH	Hrubá přidaná hodnota
KGB	Výbor státní bezpečnosti - tajná služba Sovětského svazu
LPIS	Systém evidence užívání půdy pro zemědělské dotace
Mze	Ministerstvo zemědělství
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NATO	Severoatlantická aliance
NDP	Národní doplňkové platby
NH	Národní hospodářství
OP	Operační Program
PFO	Podniky fyzických osob
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond a. s.
PPO	Podniky právnických osob
PVP	Přechodné vnitrostátní podpory

r. p.	Rostlinná produkce
RF	Ruská federace
RV	Rostlinná výroba
SAPS	Jednotná platba na plochu
SC	Spotřebitelské ceny
SOM	Sušené odstředěné mléko
SOT	Společná organizace trhu
SZP	Společná zemědělská politika EU
ŽV	Živočišná výroba

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 – Podíl na obhospodařované půdě v ČR podle typů jednotlivých subjektů v letech 2003, 2007 a 2013.....	4
Tabulka č. 2 - Podíl odvětví zemědělství, lesnictví, rybolov na zdrojích HDP v letech 2010 – 2014 (v běžných cenách, sezónně očištěno, v mil. Kč).....	28
Tabulka č. 3 – Podíl HPH zemědělství na HDP v základních běžných cenách podle SZÚ (v mil. Kč)	30
Tabulka č. 4 – Podíl zemědělství a souvisejících činností na HPH v letech 2010 – 2014 podle národních účtů.....	31
Tabulka č. 5 – Vybrané ukazatele agrárního sektoru v národním hospodářství	31
Tabulka č. 6 – Index cen zemědělských výrobců (průměr roku 2010 = 100) ve srovnání s indexem spotřebitelských cen (průměr roku 2005 = 100) v letech 2010 – 2015.....	35
Tabulka č. 7 – Podíl na celkovém počtu zaměstnanců v NH (%) a Počet pracovníků v zemědělství (tis.).....	39
Tabulka č. 8 – Průměrné měsíční mzdy v odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství a v ČR na přepočtené počty zaměstnanců v letech 2010 – 2015.....	40
Tabulka č. 9 - Poměr průměrné měsíční mzdy v odvětví ZLR k průměrné měsíční mzdě v ČR za 1. – 3. Období let 2010 – 2015	42
Tabulka č. 10 – Podílové ukazatele SZÚ (%).....	44
Graf č. 1 – Zemědělská produkce v běžných cenách	14
Graf č. 2 – Zemědělská produkce ve stálých cenách roku 2000	15

Seznam literatury a dalších pramenů

Knižní zdroje a odborná periodika

- [1] ALCARO, Riccardo. *West-Russia relations in light of the Ukraine crisis*. Roma: Edizioni Nuova cultura, 2015, 87 s., ISBN 9788868124649.
- [2] BANS, Martin, Hans VAN MEIJL a Geert WOLTJER. 2008. *Consequences of EU Biofuel Policies on Agricultural Production and Land Use*. Choices. 2008(3): s. 22-27. ISSN 08865558.
- [3] BAŠEK, V. *České zemědělství šest let po vstupu do Evropské unie = Czech agriculture six years after EU accession*. Praha: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, 2010, 77 s., ISBN 978-80-86671-81-9
- [4] BIČÍK, Ivan. *Land Use Changes in the Czech Republic 1845–2010: Socio-Economic Driving Forces*. Switzerland: Springer International Publishing, 2015, 204 s., ISBN 978-3-319-17671-3.
- [5] HOLMAN, Robert. *Ekonomie. 4. aktualiz. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2005, xxii, 709 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 8071798916.
- [6] HOLMAN, Robert. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz. 2. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2010, xiv, 424 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7179-861-3.
- [7] CHOVANCOVÁ, Markéta. *Multikriteriální analýza ekonomické výkonnosti zemědělských podniků po vstupu ČR do EU*. Praha, 2013, 191 s., Disertační práce. Česká zemědělská univerzita v Praze. Vedoucí práce Miroslav Svatoš.
- [8] KRAMER, David J. *The Ukraine Invasion: One Year Later*. World Affairs. 2015, 2015(Mar/Apr): s. 9-16. ISSN 0043-8200.
- [9] PLETICHOVÁ, D. a Z. GEBELTOVÁ. *Development of Market Prices of Agricultural Land within the Conditions of the EU*. Agris On-Line Papers in Economics [online]. 2013, 5(3): s. 65-78 [cit. 2015-10-13]. ISSN 18041930.
- [10] SEIDL, Lukáš a Pavel BAROCH. *Rozmazlení čeští zemědělci. Týden*. Empresa Media, a. s., 2015, **2015**(14), s. 30. ISSN 1210-9940.

- [11] Střeleček, F., Lososová, J., Zdeněk, R. (2011): *Economic results of agricultural enterprises in 2009*, Agricultural Economics-Czech (Web of science), 57, s. 103-117, ISSN 0139-570X
- [12] VOŠTA, Milan. *Společná zemědělská politika EU a její aplikace v České republice. Současná Evropa*. Praha: Oeconomica, 2010, **2010**(02), s. 127-142., ISSN 1804-1280.
- [13] OECD-FAO Agricultural Outlook 2008-2017 OECD Agricultural Outlook 2008-2017. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2008, 5 s., ISBN 9789264045910.

Ročenky a publikace odborných ústavů

- [1] Statistická ročenka půdního fondu České republiky, Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální, 2001, 47 s., ISBN 80-902321-4-0.
- [2] Statistická ročenka půdního fondu České republiky, Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální, 2005, 43 s., ISBN 80-902321-9-1
- [3] Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky, Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální, 2010, 83 s., ISBN 978-80-86918-60-0
- [4] Souhrnné přehledy o půdním fondu z údajů katastru nemovitostí České republiky, Praha: Český úřad zeměměřický a katastrální, 2014, 83 s., ISBN 978-80-86918-69-3
- [5] Kontrola podmíněnosti: Průvodce zemědělce Kontrolou podmíněnosti platný pro rok 2014. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2014, 276 s., ISBN 978-80-7434-149-6.
- [6] Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010: "Zelená zpráva". Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2011, 210 s., ISBN 978-80-7434-005-5.
- [7] Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2011. EAgrí: Ministerstvo zemědělství ČR [online]. 2012 [cit. 2015-12-07], 321 s., Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnoticí-zpravy/zpravy-o-stavu-zemedelstvi/>
- [8] Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2012. EAgrí: Ministerstvo zemědělství ČR [online]. 2013 [cit. 2015-12-07], 356 s., Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnoticí-zpravy/zpravy-o-stavu-zemedelstvi/>
- [9] Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2013. EAgrí: Ministerstvo zemědělství ČR [online]. 2014 [cit. 2015-12-07], 368 s., Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnoticí-zpravy/zpravy-o-stavu-zemedelstvi/>
- [10] Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2014. EAgrí: Ministerstvo zemědělství ČR [online]. 2015 [cit. 2015-12-07], 401 s., Dostupné z:

<http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnoticí-zpravy/zpravy-o-stavu-zemedelstvi/>

- [11] Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu a čerpání finančních prostředků za rok 2004. Státní zemědělský intervenční fond, [online]. 2005 [cit. 2015-10-12], 25 s., Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/vyrocní-zpravy>
- [12] Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu a čerpání finančních prostředků za rok 2010. Státní zemědělský intervenční fond, [online]. 2011 [cit. 2015-10-12], 43 s., Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/vyrocní-zpravy>
- [13] Výroční zpráva o činnosti Státního zemědělského intervenčního fondu a čerpání finančních prostředků za rok 2014. *Státní zemědělský intervenční fond*, [online]. 2015 [cit. 2015-10-12], 18 s., Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/vyrocní-zpravy>

Elektronické zdroje

Český statistický úřad

- [1] Databáze ročních národních účtů: Hrubá přidaná hodnota podle odvětví, běžné ceny. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-18]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocnkavyber.makroek_prod
- [2] Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy: Počet zaměstnanců a průměrné hrubé měsíční mzdy podle CZ-NACE za ČR (přepočtené počty). *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/evidencni-pocet-zamestnancu-a-jejich-mzdy-2-ctvrtleti-2015>
- [3] Hlavní makroekonomické ukazatele. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr
- [4] Hrubý domácí produkt - Časové řady ukazatelů čtvrtletních účtů: Příspěvky k vývoji HDP a HPH, sezonně očištěno. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-12-06]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hdp_cr

- [5] Hrubý domácí produkt - Časové řady ukazatelů čtvrtletních účtů: Zdroje hrubého domácího produktu, sezonně očištěno. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hdp_cr
- [6] Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hdp_narodni_ucty
- [7] Indexy cen výrobců - časové řady: Indexy cen výrobců. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/ipc_cr
- [8] Indexy cen výrobců - časové řady: Index cen zemědělských výrobců. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/ipc_cr
- [9] Indexy spotřebitelských cen - inflace - časové řady: 1 Indexy spotřebitelských cen - životních nákladů (měsíčně). *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-21]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/isc_cr
- [10] Metodické vysvětlivky: Metodika sběru cen a kalkulace cenových indexů. In: *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/indexy-cen-zemedelskych-vyrobcu-unor-2015-pkgxe9ov4n>
- [11] Národní účty: Účty výroby. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-18]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.so>
- [12] Průměrné mzdy: Zaměstnanci, průměrné měsíční mzdy (odvětví, absolutně, meziroční změny). *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-12-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/prumerne-mzdy-4-ctvrtleti-2014-truea9fbwn>
- [13] Trh práce v ČR - časové řady - 1993 - 2014. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-04]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/204r-k-odvetvi-cinnosti-zamestnanych-v-nh-259ld5l6vg>
- [14] Zemědělská produkce. *Český statistický úřad* [online]. 2014 [cit. 2015-11-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zemedelska-produkce-2013-guru7x1p6f>

- [15] Zemědělství - časové řady: Souhrnný zemědělský účet. *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2015-11-18]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zem_cr

Ostatní elektronické zdroje

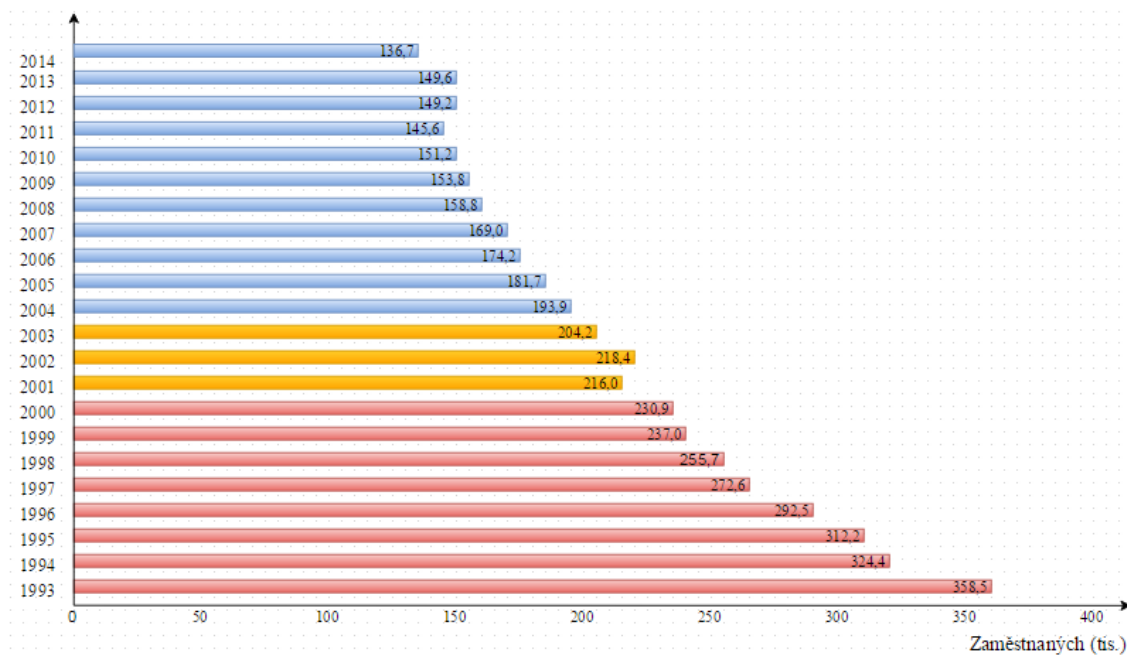
- [1] Ani válka, ani mír: Zpravodaj ČT natáčel na ukrajinské frontové linii. ČT 24 [online]. 2015 [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1602627-ani-valka-ani-mir-zpravodaj-ct-natacel-na-ukrajinske-frontove-linii>
- [2] EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine. European Council [online]. 2015 [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/ukraine-crisis/>
- [3] How many people work in agriculture in the European Union?: An answer based on Eurostat data sources [online]. In: . European Commission, 2013, 18 s., [cit. 2015-10-14]. *EU Agricultural Economics Briefs*, 8. Dostupné z: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-area-economics/briefs/pdf/08_en.pdf
- [4] PAPUCSEK, Gregor Martin. Od dubna končí mléčné kvóty. Maďarsko má strach. *E15* [online]. 2015, 2015-11-22 [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/byznys/zemedelstvi/od-dubna-konci-mlecne-kvoty-madarsko-ma-strach-1175341>
- [5] Program rozvoje venkova 2007–2013. *eAgri* [online]. Ministerstvo zemědělství České republiky, 2006 [cit. 2015-11-05]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/program-rozvoje-venkova/>
- [6] Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 – 2013 [online]. In: . Praha: Ministerstvo zemědělství České republiky, 2013 [cit. 2015-11-05]. Dostupné z: <https://www.szif.cz/cs/program-rozvoje-venkova#>
- [7] Přehled sankcí vůči Ruské federaci. Ministerstvo průmyslu a obchodu [online]. 2015 [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument151890.html>
- [8] Ruské sankce. *EAgri* - Ministerstvo zemědělství [online]. 2015 [cit. 2015-10-29]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/ruske-sankce/>

- [9] Struktura dotačních zdrojů [online]. Ministerstvo zemědělství (eAGRI) [cit. 2015-10-21]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/?fullArticle=1>
- [10] Události na Ukrajině v roce 2014. In: EurActiv [online]. 2014 [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/link-dossier/vyvoj-aktualniho-deni-na-ukrajine-000101>
- [11] Ukraine crisis: Timeline. In: BBC News [online]. 2014 [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275>
- [12] Ukraine crisis: an essential guide to everything that's happened so far. In: YUHAS, Alan. The Guardian [online]. 2014 [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/2014/apr/11/ukraine-russia-crimea-sanctions-us-eu-guide-explainer>
- [13] Výsledky agrárního zahraničního obchodu ČR v roce 2014. *EAgri: Ministerstvo zemědělství České republiky* [online]. 2015 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/agrarni-zahranicni-obchod/vysledky-agrarniho-zahranicniho-obchodu-2.html>
- [14] Výsledky agrárního zahraničního obchodu ČR za 1. pololetí roku 2015. *EAgri: Ministerstvo zemědělství České republiky* [online]. 2015 [cit. 2015-11-19]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/zahranicni-vztahy/agrarni-zahranicni-obchod/vysledky-agrarniho-zahranicniho-obchodu.html>

Přílohy

Přílohy:

Příloha č. 1 – Graf – Zaměstnanost odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství v letech 1993 – 2014

Zdro dat: ČSÚ, Odvětví činnosti zaměstnaných v NH (2015, online, vlastní úprava)

Příloha č. 2 – Tabulka – Souhrnný zemědělský účet 2003 – 2013 v základních běžných cenách v mil. Kč

Kód	Ukazatel	v běžných cenách / current prices										
Item		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
10	ROSTLINNÁ PRODUKCE (01 AŽ 09)	43 927,0	63 010,3	49 962,3	49 484,4	66 401,2	62 508,9	51 114,9	56 950,9	70 252,0	71 670,9	75 855,2
13	ŽIVOČIŠNÁ PRODUKCE (11+12)	46 376,2	48 868,4	47 698,3	47 795,0	49 150,7	52 416,7	42 401,9	40 889,8	43 416,6	45 017,4	46 895,3
15	PRODUKCE ZEMĚDĚLSKÝCH SLUŽEB	1 334,7	1 450,9	2 164,4	2 346,4	2 327,0	2 656,7	2 602,1	2 708,6	2 727,6	3 082,2	2 884,9
17	NEZEMĚDĚLSKÉ VEDLEJŠÍ ČINNOSTI (NEODDĚLITELNÉ)	2 032,7	2 422,0	3 068,1	2 639,6	2 303,6	2 193,8	1 696,7	2 056,5	2 483,3	2 468,2	2 596,5
18	PRODUKCE ZEMĚDĚLSKÉHO ODVĚTVÍ (10+13+15+17)	93 670,7	115 751,5	102 893,1	102 265,4	120 182,5	119 776,1	97 815,5	102 605,8	118 879,5	122 238,7	128 231,9
19	MEZISPOTŘEBA CELKEM	66 600,8	74 764,1	73 104,2	73 795,0	86 632,8	88 907,5	78 683,6	78 170,0	83 444,1	88 247,4	91 170,1
20	HRUBÁ PŘIDANÁ HODNOTA V ZÁKLADNÍCH CENÁCH (18-19)	27 070,0	40 987,0	29 789,0	28 470,4	33 549,7	30 868,6	19 132,0	24 435,8	35 435,4	33 991,4	37 061,8
21	SPOTŘEBA FIXNÍHO KAPITÁLU	10 804,2	11 812,7	12 992,2	13 500,9	14 180,9	14 610,1	14 211,0	14 254,7	14 824,8	15 023,3	15 583,6

22	ČISTÁ PŘIDANÁ HODNOTA V ZÁKLADNÍCH CENÁCH (20-21)	16 265,8	29 174,3	16 796,8	14 969,5	19 368,8	16 238,5	4 921,0	10 181,2	20 610,5	18 968,1	21 478,2
	NAHRADY											
23	ZAMĚSTNANCŮM	21 078,2	22 668,4	23 208,2	23 625,6	24 362,5	26 036,2	24 635,9	23 984,0	24 317,4	24 828,0	25 550,0
24	OSTATNÍ DANĚ Z VÝROBY	1 732,4	1 850,2	1 563,9	1 463,9	1 397,3	1 191,7	1 264,7	1 364,1	1 257,2	1 219,1	1 146,0
25	OSTATNÍ DOTACE NA VÝROBU	7 270,7	7 157,7	19 025,1	21 122,8	20 646,6	25 575,6	28 674,2	26 844,6	27 567,4	29 283,3	27 504,2
	DŮCHOD Z FAKTORŮ (22- 24+25)	21 804,0	34 481,8	34 258,0	34 628,4	38 618,1	40 642,4	32 330,5	35 661,6	46 920,8	47 032,3	47 836,4
27	ČISTÝ PROVOZNÍ PŘEBYTEK/SMÍŠEN Ý DŮCHOD (22-23- 24+25)	725,8	11 813,4	11 049,8	11 002,8	14 255,6	14 586,2	7 694,6	11 677,6	22 603,4	22 204,2	22 286,4
28	PŘEDEPSANÉ PACHTOVNÉ A OSTATNÍ NÁJEMNÉ Z NEMOVITOSTÍ	2 134,4	2 568,3	3 056,3	3 244,9	3 472,1	3 611,0	3 899,9	3 802,4	4 216,0	4 511,1	5 036,9
29	NÁKLADOVÉ ÚROKY	1 714,9	1 388,1	1 521,6	1 567,6	1 434,0	1 443,5	1 348,8	726,9	1 398,1	1 787,0	1 555,6
30	VÝNOSOVÉ ÚROKY	621,5	690,8	578,8	644,5	659,5	611,0	394,1	496,6	399,7	422,6	461,8
31	PODNIKATELSKÝ DŮCHOD (27-28-29+30)	-2 502,0	8 547,8	7 050,8	6 834,8	10 009,0	10 142,7	2 840,1	7 645,1	17 389,1	16 328,7	16 155,7

Zdroj: ČSÚ, Souhrnný zemědělský účet (2015, online, vlastní úprava)

Příloha č. 3 – Tabulka – Podíl zemědělství na HPH podle národních účtů (absolutně v mil. Kč)

	2010	2011	2012	2013	2014
HPH Celkem	3582869	3636645	3638042	3655705	3855364
Zemědělství, lesnictví, rybolov	60217	87637	95377	98545	104265
Rostlinná a živočišná výroba, myslivost a související činnosti	38673	60045	66834	69077	73555
Výroba potravinářských výrobků	53711	54195	51132	53561	56589
Výroba nápojů	25264	25264	26622	23757	24387
Výroba tabákových výrobků	4800	4567	4487	4149	4401
Potravinářské výrobky, nápoje a tabák souhrnem	83775	84026	82241	81467	85377

Zdroje dat: ČSÚ – Národní účty; Účet výroby 2010 – 2014 (2015, online, vlastní úprava)

ČSÚ – Hrubá přidaná hodnota podle odvětví 2010 – 2014 (2015, online, vlastní úprava)

Příloha č. 4 – Tabulka - Struktura a výpočet hlavních ukazatelů SZÚ (mld. Kč)

Ozn.	Ukazatel	Základní běžné ceny				
		2010	2011	2012	2013	2014
PZO	Produkce zemědělského odvětví	102,6	118,9	122,2	128,2	136,6
MSP	Mezispotřeba celkem	78,2	83,4	88,2	90,8	94,8
HPH	Hrubá přidaná hodnota v zákl. cenách (PZO-MSP)	24,4	35,4	34	37,5	41,8
SFK	Spotřeba fixního kapitálu	14,3	14,8	15	15,6	16,1
ČPH	Čistá přidaná hodnota v zákl. cenách (HPH-SFK)	10,2	20,6	19	21,9	25,7
NZA	Náhrady zaměstnancům	24	24,3	24,8	25,5	26,2
DAN	Ostatní daně na výrobu	1,4	1,3	1,2	1,1	1,2
DOT	Ostatní dotace na výrobu	26,8	27,6	29,3	27,5	30,9
DU1	Důchod z faktorů (ČPH-DAN+DOT)	35,7	46,9	47	48,2	55,4
PŘE	Čistý provozní přebytek (DU1-NZA)	11,7	22,6	22,2	22,7	29,3
PAN	Pachtovné a ostatní nájemné	3,8	4,2	4,5	5	5,5
NUR	Nákladové úroky	0,7	1,4	1,8	1,8	1,4
VUR	Výnosové úroky	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5
DU2	Podnikatelský důchod (DU1-NZA-PAN-NUR+VUR)	7,6	17,4	16,3	16,2	22,9

Zdroj: Zpráva o stavu zemědělství za rok 2014 (Ministerstvo zemědělství ČR, 2015); Zpracoval I. Foltýn (ÚZEI)

Příloha č. 5 – Tabulka – Příspěvky odvětví k *růstu* hrubé přidané hodnoty, sezónně očištěno

Čtvrtletí	Zemědělství, lesnictví a rybářství (p. b.)	Hrubá přidaná hodnota v základních cenách (p.b)	Zemědělství, lesnictví a rybářství (p. b.)	Hrubá přidaná hodnota v základních cenách (p. b.)	Zemědělství, lesnictví a rybářství (p. b.)	Hrubá přidaná hodnota v základních cenách (p. b.)
	2010		2012		2014	
Q1	-0,3	1,1	0,1	0,4	0,1	2,1
Q2	-0,3	2,9	0,1	-0,6	0,1	2,4
Q3	-0,2	3,2	0,0	-1,3	0,2	2,9
Q4	-0,4	3,5	0,1	-1,6	0,2	3,4
	2011		2013		2015	
Q1	0,1	3,0	-0,1	-1,7	0,1	3,4
Q2	0,0	2,3	0,0	-0,9	0,1	3,9
Q3	0,1	1,7	-0,1	-0,2	0,0	4,3
Q4	0,1	0,9	0,0	0,7		

Zdroj: ČSÚ: Hrubý domácí produkt - Časové řady ukazatelů čtvrtletních účtů: Příspěvky k vývoji HDP a HPH, sezónně očištěno (online, 2015)